

Lisa 5. KEVAD 2030 keskkonnamõju strateegilise hindamise ja muude oluliste mõjude hindamise programmi avalikustamisel esitatud ettepanekud ja vastused neile; programmi avaliku arutelu protokoll

Tabel 1. KEVAD 2030 keskkonnamõju strateegilise hindamise ja muude oluliste mõjude hindamise programmi eelnõule tehtud ettepanekutega arvestamine

Ettepanek	Ettepanekutega arvestamine/mittearvestamine/selgitus
Transpordiamet	
Transpordiamet, tutvunud esitatud dokumentidega, nõustub Keskkonnavaldkonna arengukava 2030 (KEVAD) keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi eelnõuga.	-
Eesti Omanike Keskliit	
1. Soovime tähelepanu juhtida jäätmevaldkonna tänastele kitsaskohtadele ning leiame, et uus arengukava peaks laiemalt vaatlema kogu jäätmevaldkonna tervikpilti.	Selgitus. KEVAD hõlmab erinevaid keskkonnavaldkonna teemasid ja seetõttu ei saa see olla jäätmevaldkonna teemades liiga spetsiifiline. Jäätmevaldkonna olulisemaid teemasid käsitletakse konkreetsemalt koostatavas Riigi jäätmekavas 2022-2028 (edaspidi Riigi jäätmekava). Hetkel on Riigi jäätmekava koostamisel, valminud on KSH programm ning KSH aruande hange on avaldatud riigihangete registris. Riigi jäätmekava esialgne kavand on lähiajal valmimas. Riigi jäätmekava kavandile ettepanekute kogumine viiakse läbi 2022. aasta esimeses pooles, sh läbi KSH protsessi.
2. Eesti maksukeskkonna puudustele ning riigi omanduses olevate ettevõtete eelisseisundile jäätmehierarhias on viidanud oma märgukirjas nii Euroopa Komisjon, kui jäätmeturul tegutsevad ettevõtted ja erinevad esindusorganisatsioonid. Arengukavas sellele probleemile viide puudub. Kas keskkonnavaldkonna arengukava koostamisel analüüsitakse maksukeskkonna mõju jäätmehierarhiale?	Selgitus. KEVADe raames ei analüüsita maksukeskkonna mõju jäätmehierarhiale, aga edaspidi saab sellise analüüsi koostamist kaaluda.

<p>3. Kehtiv jäätmete kogumissüsteem, kus olmejäätmete kogumisega tegeleb KOV ja pakendijäätme kogumisega kolm üksteisest sõltumatut pakendiorganisatsiooni, on ilmselgelt ebamajanduslik. Lisaks on see süsteem toonud kaasa olukorra, kus jäätmete üleandmine on jäätmetekitaja jaoks ebamõistlikult keeruline. Kas keskkonnavaldkonna arengukava analüüsib kehtiva jäätmete kogumissüsteemi mõjusid jäätmeturule?</p>	<p>Selgitus. Jäätmekavas leiab pakendijäätmete teema eraldi käsitlemist, sh vastavalt Maailmapanga soovitudele analüüsime edasi, kas ja kuidas olemasolevat süsteemi muuta. Samuti Maailmapanga analüüsile tuginedes on jäätmeseaduse väljatöötamise kavatsuse raames plaanis analüüsida, kas olemasolevat korraldatud jäätmeveo süsteemi on vaja muuta.</p>
<p>Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit</p>	
<p>1. Programmi punktis 4.2 leheküljel 12 on sõnastatud lause: „KEVAD hindamine hõlmab kliimameetmete sotsiaalmajanduslikke mõjusid.”</p> <p>Seega KSH hindamine peab hõlmama kliimameetmete sotsiaalmajanduslike mõjude hindamist ja andma vastuse küsimustele kliimameetmete mõjudele ka metsasektoris.</p> <p>Kahjuks ei selgu dokumentidest, kas siiski läbivalt hinnatakse sotsiaalmajanduslikke mõjusid. Näiteks on hetkeolukorda kirjeldavas peatükis kliimapoliitika valdkonna kohta eraldi välja toodud sotsiaalmajanduslike mõjude hindamine. Samas ei selgu ei 3. peatükis (mõjude hindamise ulatus) ega ka 7. peatükis, milliseid mõjusid ja kuidas täpsemalt hinnata on kavas.</p> <p>Ilmselt pole vaidlust küsimuses, et eelnõu mõjutab metsasektori leibkondade toimetulekut või majanduslikke otsuseid, sest keskkonnavaldkondadest on eelkõige metsamajandus ja puidutööstus leibkondade sissetulekute oluline mõjutaja.</p> <p>EMPL on seisukohal, et KEVAD võib omada (läbi MAK2030) olulist majandusmõju puidu valdkonna tegevusalade tööhõivele ja töötasudele. Eestis on ka palju eraisikutest metsomanikke, kelle tulud ja varade väärtus võivad olla mõjutatud (ka näiteks läbi metsanduse toetuste).</p> <p>Eeltoodust tulenevalt peame hädavajalikuks, et keskkonnamõjude strateegilise hindamise käigus antakse konkreetsed vastused</p>	<p>Selgitus. MAK koostamine on käimas paralleelselt KEVADega. KEVADe ja MAKi mõjusid hinnatakse laiapõhjaliselt ja kõiki aspekte arvestades (looduskeskkond, majanduskeskkond ja sotsiaalkeskond). Seega viiakse läbi ka majanduslike mõjude hindamine. Hetkel on valmimas MAK KSH aruanne. KeM metsaosakond on kaasatud KEVAD koostamisse, mistõttu on tagatud ka koosõla mõlema planeerimisdokumendi vahel.</p> <p>Metsanduses teevadki suunamise peamiselt keeruliseks just riikalikud probleemid. Nii nõuded kui ka soovid metsanduse osas on mitmekesised. Erinevate mõjutatud ja seotud osapoolte nägemus, vajadused ja soovid on erinevad, lihtsaid ja kõigile sobivaid lahendusi tihti ei ole. Seetõttu on MAK ettevalmistamisel väga suurt rõhku pandud kaasamisele ja läbi viiakse laiapõhjaline mõjuhindamine.</p>

<p>küsimustele millised ja kui suured on olulised majandusmõjurid metsasektori tööhõivele ja töötasudele KEVAD rakendumisel. Ühtlasi soovime teada kas metsasektoris on ministeeriumi arvates selliseid probleeme, mida on raske või võimatu lahendada kas ebatäielike, muutuvate või vastandlike nõuete tõttu, (nimetatakse riukalikeks probleemideks (inglise k wicked problems).</p>	
<p>2. KEVAD programmi eelnõu punktis 5 viidatakse Eesti kliimadiplomaatiale, mille põhialused on määratletud kabinetimemorandumis 25.11.2021 ja mille tegevussuunad täpsustuvad edaspidi. Kliimamuutuste poliitikaga tõhusamaks kohanemiseks ja rohepöörde eeliste innovaatiliseks ärakasutamiseks metsasektoris palume ühtlasi värskemat informatsiooni Eesti kliimadiplomaatia täpsustunud tegevussuundade kohta.</p>	<p>Selgitus. Kliimadiplomaatia on osa Euroopa Liidu (EL) rohelisest kokkuleppes eesmärgiga aidata kaasa kliimaneutraalsuse saavutamisele globaalselt. Eesti huvides on EL sõnumi võimendamine, tutvustades meie enda rohepöörde kogemusi mh tehnoloogiliste lahenduste kaudu ja kasutades selleks äridiplomaatia ja arengukoostöö võimalusi. Kõige värskem info kliimamuutuste poliitikaga tõhusamaks kohanemiseks ja rohepöörde eeliste innovaatiliseks ärakasutamiseks metsasektoris on leitav äsja valminud rohepöörde ekspertrühma lõppraportis, mis on kättesaadav Riigikantselei veebilehel https://valitsus.ee/valitsuse-eesmargid-ja-tegevused/rohepoliitika (lehekülje lõpus).</p>
<p>3. 24. veebruaril 2022 alanud Vene Föderatsiooni agressioon Ukrainas oli ootamatu ja muutis kavandatud tarneahelaid kõigi puidu kasutajate jaoks eelseisval raiepiirangute perioodil. Juba käesoleval kevadel on vaja kiireloomulisi otsuseid, et leppida ajutiselt ja ühekordselt kokku uus tasakaalupunkt, mis võrdväärselt arvestaks sotsiaalmajanduslikke ja keskkonnaspekte, et muutunud geopoliitilises olukorras võimaldada tööstusel just tänavu aprillis, mais ja juunis jätkusuutlikult tegevust jätkata ilma Putini sõjategevust finantseerimata.</p> <p>Muutunud geopoliitilises olukorras palume Eesti majanduse ja tööstuse jätkusuutlikkuse tagamiseks võrdväärselt pikaajalise</p>	<p>Oleme seisukohal et hetkel ei ole probleem veel väga tõsine. Olukord muutub aga kiiresti ja jälgime arenguid tähelepanelikult. Kui puidu kättesaadavus hakkab suuri probleeme tekitama, siis tegutseme vastavalt olukorrale, kaaludes kas RMK raiemaht taastada tasemele, mis oli plaanis enne eelmise ministri raiemahu vähendamise soovi.</p>

<p>arengukavaga käsitleda ja tingimata prioritseerida muuhulgas Euroopa Liidu tasemel arutatavat raiemahtude suurendamist kogu Euroopas, sh Eestis 2022. aasta kevadel.</p>	
<p>Keskonnaagentuur</p>	
<p>1. Läbivalt asendada väljend „säästev areng“ väljendiga „kestlik areng“ asjaomastes käänetes.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud osaliselt. Võimalusel viidi asendused programmi eelnõusse sisse. Juhtudel, kui väljend "säästev areng" tulenes seadusest või strateegilise dokumendi nimetusest, asendust ei tehtud. Juhime tähelepanu, et alusmõistete sünonüümsus eesti keeles on laiem probleem, eeskätt argikeelselt, aga ka hägustes arusaamades poliitika elluviimisel. Keeleuueenduse ekspertide ringis eeldab läbivat õiguskeele kaasajastamist, nt: Säästva arengu seadus, KeHJS.</p>
<p>2. Lk 23 – „Detailsemast seirest loobumise põhjenduses võib kahelda, sest tihendatud võrguga kohtades varieerusid aastatel 2012 – 2014 sammalde raskemetallisisaldused suurtes piirides, tuues selgelt välja Tallinna ja Kirde-Eesti saasteallikate läheduse, mis üle-eestilisel võrgul (2010 – 2011) jäi peaaegu märkamatuks.“</p> <p>Nimetatud pole, milline on detailsemast seirevõrgust loobumise põhjendus. Näeme, et ka praegused raskmetalli saaste tasemed on võrreldes Euroopaga pigem madalamate seas. Loomulikult, teede äärtes või asulate ja tehaste ümbruses on see tase kõrgem, kuid see ei põhjenda kohe detailsema seire vajadust, kui me niigi peame seda tõenäoliseks. Pigem tuleb kombineerida erinevate seirete (nt sademed, veekeemia, õhuseire) tulemusi ning kui need indikeerivad suurenenud raskmetallide saastet, analüüsida, mida ja kas on võimalik midagi saaste vähendamiseks ette võtta või reageerida täpsustava uuringuga. Täiendav seire on siinkohal väga kulukas viis probleemile reageerimiseks.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud osaliselt. Detailsemast seirevõrgust loobumise põhjendus on nimetatud eelmises lõigus: „Nüüdseks on loobutud aastatel 2000–2014 aastate kaupa rotatsiooni korras tehtud tihendatud punktide võrguga seirest Kirde-Eestis, Tallinna piirkonnas ja nelja suurema linna (Tartu, Pärnu, Viljandi ja Kohtla-Järve) ümbruses, põhjendades seda Eesti põhivõrgu piisava tihedusega, kuigi ka selle võrgupunktide arvu vähendati 99-lt 73-le...“.</p> <p>Kirde-Eestis on saastekoormused sammalde põhjal tõesti vähenenud, kuid seda ei saa öelda linnade ümbruse kohta. Vaidlusalast lõiku täiendati kompromiss-sõnastusega: „Detailsemast seirest loobumist tuleb suuremate linnade ümbruses kompenseerida, kombineerides erinevate seirete (nt. sademed, veekeemia, õhuseire, õhusaaste leviku mudelarvutused) tulemusi ning kui need indikeerivad suurenenud raskmetallide saastet, analüüsida, mida on võimalik saaste vähendamiseks ette võtta või reageerida täpsustava uuringuga.“</p>

<p>3. Lk 23 – „...Seega on jätkuvalt peamiseks keskkonnaseire „pudelikaelaks“ seireandmete kasutatavaks tegemine...“ Sõna „peamiseks“ asemel on õigem kasutada „üheks“. Tekstis eelpool toodud näited ei viita mitte kasutatavuse probleemidele, vaid sellele, et kõiki andmeid ei ole (piisavalt). Siinkohal on pigem rahapuudus põhjus, mitte niivõrd andmete kättesaadavus. Samuti tuleb andmete kättesaadavuse ja kasutatavuse puhul meeles pidada, et igal kliendil on spetsiifiline andmesoov ning riik ei suuda katta kõiki andmevajadusi, vaid lähtub oma prioriteetidest.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Sõna asendati vastavalt soovitusel. Täpsustame, et siin ei mõelda mitte kõigi klientide spetsiifiliste andmesoovide rahuldamist, vaid kvaliteedikontrolli läbinud algandmete kättesaadavaks tegemist niisugustena, nagu nad on.</p>
<p>4. Teeme ettepaneku dokumendis asetada vee peatükk enne mere oma ja siis mere peatükis tasub mainida, et lisaks veekogude majandamist ja kaitset reguleeritavatele õigusaktidele, mis on ka mere puhul asjakohased, lähtutakse mere kaitse ja kasutamise korraldamisel merestrategia direktiivist.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Peatükid tõsteti ümber. Mere peatükki (ptk 4.9) lisati viide teiste veekeskonda kaitsvate õigusaktide kohta.</p>
<p>5. Lk 25 - Eesti mereala keskkonnaseisund 2018 aruande põhjal on peamiseks inimtegevuse probleemideks: • Saasteainete <u>esinemine</u> – sõna puudu • Kalade väljapüük - peamine tegur, mille tõttu ei ole hetkel enamuse <u>töenduslikult...</u> - tööstuslikult</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Soovitatud täiendused viidi sisse.</p>
<p>6. Lk 26 - Tuulepargid võivad mõjutada lindude ja imetajate liikumist ning nende toitumisasid. Kalad jm veeorganismid võivad olla ka mõjutatud</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lause on täiendatud järgnevalt: „Tuulepargid võivad mõjutada lindude, kalade jt veeorganismide ning imetajate liikumist ja toitumisasid.“.</p>
<p>7. Lk 28 „vähendada üleujutuste esinemise tõenäosust ja nende mõju inimese tervisele, keskkonnale, kultuuripärandile ja majandustegevusele.“ Kirjapandu on võimatu. Me ei saa loodusele dikteerida, kui tihti või harva üleujutus tuleb. Kliimaprognoosid ennustavad üleujutuste esinemise tõenäosuse kasvu hoopis. Mida me saame teha, on suurendada valmisolekut üleujutusteks ja seeläbi vähendada</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud osaliselt. Tehniliste võtetega on võimalik üleujutusi piirata. Näiteks Tartu linna üleujutuste vähendamiseks on ette nähtud tammide rajamist. Lauset täpsustati selgitusega, et vähendada tuleb inimesele oluliste üleujutuste tõenäosust.</p>

<p>üleujutustest tingitud kahjusid (majanduslikud, tervisekahjud, keskkonnakahjud).</p> <p>Korrektne sõnastus on „suurendada üleujutusteks valmisolekut ja vähendada nende negatiivset mõju /.../“</p>	
<p>8. Lk 28 „Üleujutuste osas on Eestis mõned probleempiirkonnad, mida saab lahendada tehniliste võtetega.“</p> <p>Korrektne sõnastus on: „Üleujutuste osas on Eestis mõned probleempiirkonnad, kus ohuolukorda/negatiivset mõju/üleujutusohu saab ennetada tehniliste võtetega.“</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud.</p> <p>Sõnastust muudeti järgnevalt: „Üleujutuste osas on Eestis mõned probleempiirkonnad (nt Tartu, Kärdla), kus ohtu saab ennetada tehniliste võtetega.“</p>
<p>9. Lk 28 - Pinnaveekogumite peamisteks hea seisundi saavutamist takistavateks teguriteks on põllumajandusest tulenev koormus ning veekogude tõkestamine paisudega</p> <p>Esile väärriks toomist ka ohtlike ainete sissekanne ja nende juba ajalooline sisekoormus. Samuti väärriks toitainete ja ohtlike ainete ajalooline sisekoormus välja toomist mere peatükis lk 25.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud osaliselt.</p> <p>Ohtlike ainete sisaldus erineb põllumajanduskoormusest ja paisutamise selle poolest, et tihti pole tegemist hetkel toimuva keskkonnakasutuse mõjuga, vaid varasema keskkonnakasutuse pärandiga. Seda koormust saab keskkonnakasutuse piiramise teel vähendada vaid osaliselt.</p> <p>Peatükki 4.8 lisati järgmised täpsustavad laused: „Märkimisväärselt on probleeme ka ohtlike ainete ülemäärase sisaldusega veekeskkonnas, setetes ja elustikus. Paljuski on ohtlike ainete liigne sisaldus seotud ajaloolise tegevusega, vähem hetkel aset leidva keskkonnakasutusega.“</p>
<p>10. Lk 31 - Lisaks Maa-ameti kaardirakendustes toodud infole jagab alla laetaval viisil ruumiandmeid Keskkonnaagentuur, kes valdab peamiselt looduskaitsepetsiifilist informatsiooni (nt kaitstavate liikide täpsemad andmed, reostunud objektid, <u>veemajanduskavade meetmetega seotud informatsioon</u>).</p> <p>Muudaks "veemajanduskavadega seotud informatsiooniks", kuna meetmete osas Keskkonnaagentuur ruumikujusid ei halda.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud.</p> <p>Sõnastust muudeti vastavalt soovitusetele.</p>
<p>11. Lk 31 - Näiteks on probleemiks kohatine keskkonnaandmebaaside paljusid (keskkonnalubade andmebaas, veekataster, veespetsialisti töölaud, välisõhu seire andmebaas, keskkonnaregister jne).</p>	<p>Ettepanekuga ei ole arvestatud.</p> <p>Loetelus on toodud erinevad veebilehed. Tavakasutajat ei aita mingil moel teadmine, et ühe veebilehe taga võib olla sama andmebaas, mis</p>

<p>„Veekataster“ ehk VEKA veebileht on lihtsalt EELISe kasutajaliides, korrektne oleks siin loetelus pigem viidata EELISele, mitte VEKALE. Samuti ei ole mõistlik arengukavas viidata Veeveebile, mis ei lähe avalikuks.</p>	<p>mõne teise veebilehe taga. Kõik info tuleb koondada ühele veebilehele. Vastasel juhul on info killustatud. Sõltumata taustasüsteemist.</p>
<p>12. Lk 31 – „See killustab keskkonnamõju puudutavat informatsiooni, muudab pildi segaseks ning vähendab erinevate andmete omavahelise sünergia saavutamise võimalust.“ Palume asendada järgmise tekstiga: Keskkonnainfo, andmete ja mõju puudutava info killustatuse lahenduseks on arendamisel Keskkonnaportaali (vt ka p 4.14). Keskkonnaportaali eesmärk on pakkuda ühtset ligipääsu erinevates andmekogudes hoitavatele keskkonnaandmetele (sh KeM haldusala väliselt), anda keskkonnast, selle kvaliteedist ja sellele avalduvatest surveteguritest terviklik, põhjuslikult ja ruumiliselt seostatud ülevaade. Erinevate keskkonnaandmekogude andmestik on kuvatud Keskkonnaportaalis tärk- ja ruumiandmete kujul. Keskkonnaportaali (https://keskkonnaportaali.ee/) on väljaarendamisel. Keskkonnaportaali üheks osaks on Keskkonnaregister (KKR) millest on juba kättesaadav erinevate keskkonna valdkondade info tärk- ruumiandmete kujul. Info koondamine Keskkonnaportaali (sh KKR'i) on pidev jätkuv protsess ja nõuab ka IT-arendusi.</p>	<p>Ettepanekuga ei ole arvestatud. Kuniks ekspert ei ole loodavat keskkonnaportaali näinud, ei saa anda hinnangut, kas luuakse probleemile lahendus. Ekspert võtab teadmiseks, et käimas on järjekordne katse koondada keskkonnaandmed ühte keskkonda ja muuta nende kasutamine kasutajasõbralikumaks.</p>
<p>13. Peatükk 4.12 - kuna peatükk 4.12 ei käsitle ainult ruumiandmeid, siis tasuks kaaluda pealkirja laiendamist.</p>	<p>Ettepanekuga ei ole arvestatud. Programm järgib KEVADe struktuuri. Juhime tähelepanu, et ruumiandmetega ongi tegelikult seotud kõik elu- ja looduskeskkonna valdkonnad. Strateegilise planeerimisdokumendi koostamise korraldaja Keskkonnaministeeriumi eelarve- ja strateegiaosakond võtab ettepaneku arutlusele ja kaalumisele KEVADe koostamise juures.</p>

<p>14. Lk 31 - „Seega tuleb rakendada pingutusi, et praegu mujal esitatavad ja hoitavad ruumiandmed (miks mitte ka seire jm andmed) viiakse üle Maa-ameti platvormi.“ (lk 31, ruumiandmed)</p> <p>Ei ole aru saada miks peaks viima teiste asutuste kogutavad ja hallatavad andmed Maa-ameti platvormile ja see ei oleks tehniliselt ega organisatoorselt võimalik. Lisaks „...rakendada pingutusi..“ ei ole arusaadav keelekasutus.</p> <p>Ettepanek muuta järgmisel sõnastust järgmiselt: Seega tuleb tagada et praegu mujal esitatavad ja hoitavad ruumiandmete metaandmed oleks leitavad maa-ameti platvormilt.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud.</p> <p>Pakutud sõnastus jätab alles ka eksperdi poolt kirjeldatud võimaluse, aga võimaldab ka lihtsalt peegeldada andmeid. Maa-ameti platvormile üleviimise eeliseks on ühesugune süsteem, kus andmete esitamise struktuuri muutused on samast asutusest juhitud. Tõenäoliselt tooks see kaasa ka, kas tööjõu kulude kokkuhoiu või kompetentsi kasvu. Andmete hoidmine erinevates andmebaasides võib (aga ei pruugi) kaasa tuua häireid, kui näiteks mingil põhjusel muudetakse struktuuri. Peatükki 4.12 lisati järgnev lause: „Seega tuleb tagada, et praegu mujal esitatavad ja hoitavad ruumiandmed (miks mitte ka seire jm andmed) oleks leitavad ka Maa-ameti platvormil.“</p>
<p>15. „Lisaks Maa-ameti kaardirakendustes toodud infole jagab alla laetaval viisil ruumiandmeid Keskkonnaagentuur, kes valdab peamiselt looduskaitsepetsiifilist informatsiooni (nt kaitstavate liikide täpsemad andmed, reostunud objektid, veemajanduskavade meetmetega seotud informatsioon). Osa infost on vabalt alla laetav, ülejäänule pääseb juurde üksnes registreerides ja huvi põhjendades. Keskkonnaalaldkonnas on loodud veel mitmeid andmebaase, milles talletatakse ruumiliselt esitamisevõimalikku informatsiooni. Peamiselt on selleks seireandmed.“</p> <p>Lõigu ülesehitus on „imelik“ ja ei sobitu konteksti. Palume antud lõigu kustutada ja asendada tekst järgmiselt:</p> <p>Keskkonnaagentuuri hallatavasse Keskkonnaportaali kaardirakendusesse on koondatud suur osa looduse, keskkonnakasutuse ja ilmaandmetega seotud ruumiandmetest (täna seisuga 45 erinevat kaardikihti, ning jooksvalt lisandub), mis on tehtud kättesaadavaks nii avalikus vaates, juurdepääsupiiranguga ametniku vaates ning samuti avaandmetena allalaaditavana. Kõik Keskkonnaportaalil kuvatavad ruumiandmed on ühtlasi kättesaadavad</p>	<p>Ettepanekuga ei ole arvestatud.</p> <p>Programmis kirjutatud tekst ei ole vastuolus pakutud tekstimuudatusega (seega ei ole vale). Programmi eesmärk on välja tuua probleemkohti, millele tuleks planeerimisdokumendis tähelepanu pöörata.</p>

<p>läbi WMS/WFS teenuse. Keskkonnaportaalis on välja töötamisel ruumiandmete kasutusvõimalusi erinevatele sihtgruppidele (näiteks kalandus, jahindus jne) millega edendada keskkonnateadlikust ja luua uusi teenuseid. Lisaks ruumiandmete kuvamisele tegeleb Keskkonnaagentuur andmete väärindamisega ning on loonud GeoHub keskkonna kaardilugude avalikustamiseks.</p>	
<p>16. Lk 32 - Palume ära parandada järgmise kirjavea, tegemist on Põllumajandusuuringute Keskusega</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud.</p>
<p>17. Lk 32 - "Standardiseerimine ja andmete korrektne kuvamine eeldab kompetentsi, mis on olemas Maaametil" Ka teistel asutustel on eeldused ja kogemused andmete standardiseerimises (sh rahvusvahelistest võrgustikes andmevahetuses osalemises) ja andmete korrektsel kuvamisel.</p>	<p>Ettepanek võetud teadmiseks. Üldiselt on andmete kogumine ja esitamine tõhusam siis, kui seda teeb üks asutus. Võib ka erandeid olla. Andmete kuvamise eesmärk on üldsusele informatsiooni jagamine arusaadaval kujul. Erinevates allikates erineval kujul esitatud info ei ole lihtsasti arusaadav.</p>
<p>18. Ilmainfo tagamine peatüki jaoks pakume järgmist sõnastus (vältisime liigset detailsust ning proovisime kirjutada teksti neutraalseks); ühtlasi lisasime ka kommentaari ilmavaatluste peatükile. „4.16 Ilmainfo tagamise tegevussuund Info tootmise viisi järgi jaguneb ilmainfo kaheks suhteliselt eraldiseisvaks, kuid siiski seotud osaks: vaatlusandmed ja ilmaprognoosid. Vaatlusandmed saadakse otse vaatlusvõrgust (maapealsed vaatlusjaamad, raadiosondid, ilmaradarid, vaatluspoid merel, mõõtmised laevadelt, lennukitelt ja ilmasatelliitidelt). Ilmaprognoos saadakse numbrilisest ilmaprognoosist neljamõõtmeliste (kolm ruumimõõdet ja aeg) andmehulkadena, mis sisaldab regulaarselt paiknevate ruumipunktide ilmaparameetreid nagu õhurõhk, temperatuur, õhuniiskus, tuule kiirus ja suund jne. Väljundfaili standard on Maailma Meteoroloogiaorganisatsiooni (WMO) GRIB-formaat. Vaatlusandmed, mis edastatakse WMO globaalse vaatlussüsteemi GOS (Global Observing System) kaudu prognoosikeskustesse, on sisendiks prognoosimudelitesse. Mudel arvutab ilmastikutingimuste hetkeolukorrast ja füüsikaseadustest lähtudes prognoosi lähemateks ööpäevadeks. Oluline on seejuures teada, et atmosfääri üleilmse liikumise tõttu vajatakse prognoosiks ka üleilmset andmehõivet, mistõttu ainult Eesti vaatlusandmetele tuginedes</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Ilmainfo tagamise peatükki on täiendatud vastavalt soovitudele väikeste täiendustega. Näiteks parandati mõned kirja-/stiilivead ja lisati juurde lause: „Varasemate aastate tunniandmed on staatiliste tabelitena kättesaadavad rubriigis ajaloolised ilmaandmed.“</p>

Eesti ilma prognoosida ei saa. Keskkonnaagentuuri vaatlusandmetel on prognostiline väärtus GOS globaalse andmehõive osana. Keskkonnaagentuuri vaatlusandmetel on oluline roll kohaliku prognoosi täpsuse tõstmisel, kliimaanalüüside jaoks, siseriiklike ilmaga seotud riskide hindamise jaoks ning paljuks muuks siseriiklikuks otstarbeks.

Nimekiri rahvusvahelistest projektidest, organisatsioonidest ja konsortsiumitest, milles Keskkonnaagentuur Eesti esindajana osaleb:

- Maailma Meteoroloogiaorganisatsioon (WMO)
- Euroopa Meteoroloogiliste Satelliitide Kasutamise Organisatsioon (EUMETSAT)
- Euroopa Keskpika Ilmaennustuse Keskus (ECMWF)
- Euroopa meteoroloogiateenistuste ühendus (EUMETNET)
- Numbrilise ilmaprognoosimudeli konsortsiumid HIRLAM (kuni 2025)/ACCORD (al 2021 ühendatud)
- NORDMET/United Weather Centres (UWC)/MetCoop

Ilmavaatlused

Eestis vastutab ilmavaatluste eest Keskkonnaagentuur. [Seirevõrgus](#) on 111 jaama, mille hulgas on 26 WMO standardile vastavat põhivõrgu meteoroloogiajaama, ranniku-, hüdroomeetria-, sademete mõõtejaamad, lennumeteoroloogia jaamad ning kaks ilmaradarit (Tallinn-Harku ja Sürgavere). Tallinn-Harku jaamas lastakse kord ööpäevas üles raadiosonde. Maapealse WMO seirevõrgu territoriaalne katvus on valdavalt hea.

[Aarhuse konventsioon](#), avaandmete direktiiv (lisada linki) näeb ette, et keskkonnaandmed, sh ilmaandmed peaksid olema tasuta avalikult kättesaadavad, kuid Keskkonnaagentuuril ei ole andmete allalaadimiseks vastavat keskkonda. Rakendusliidese loomine avaandmete nõuete järgimiseks on töös. Keskkonnaagentuuri ilmateenuste [veebilehel](#) saab andmetabeleid näha tunnise vaatlussammuga, arhiveeritud andmeid saab küsida teabenõude korras.

Lisaks Keskkonnaagentuurile toodab tunnise sammuga ilmaandmeid avalikuks kasutamiseks Eesti Keskkonnauuringute Keskus (EKUK) neljas vaatluskohas: Tallinnas (loomaia territooriumil), Aseris (Ida-Virumaa), Külitsel (Tartumaa) ja

Uulus (Pärnumaa). Nende andmete kogumisel ei lähtuta mitte WMO standardist, vaid EKUKis kasutatava Airviro õhusaaste seiresüsteemi vajadustest. Selliste vaatlusandmete eeliseks on aga mõõtmised kolmel eri kõrgusel 22 m kõrguses mastis, mis võimaldab hinnata atmosfääri pinnakihi kihistumist ja hajumistingimusi. Õhusaaste seire mõõtmiste tulemused (sh ilmavaatlused mastides) on vabalt kättesaadavad Eesti välisõhu kvaliteedi portaalist (vt www.ohuseire.ee).

Eesti Maaülikooli põllumajandus- ja keskkonnainstituut teeb regulaarseid temperatuuri, tuule ja õhuniiskuse mõõtmisi Eesti Keskkonnaobservatooriumi struktuuri kuuluvas SMEAR-Estonia mõõtejaamas Järveljal (Tartumaa). Andmeid kogutakse mastis kõrgustel 30, 50, 70, 90 ja 110 meetrit maapinnast. Need on teadusmõõtmised, mistõttu tuleb andmete kasutamises uurimisrühmaga igakordselt kokku leppida.

Ilmaprognoosid

Ilmaprognooside eest vastutab Keskkonnaagentuuri. Praegusel ajal saab Keskkonnaagentuur prognooside koostamiseks vajalikud mudelarvutuse tulemused otse Euroopa Keskpika Ilmaennustuse Keskuselt (European Centre for Medium-Range Weather Forecasts, ECMWF), mille liige Eesti on. Prognooside aluseks on [ECMWF globaalmodell](#), mille horisontaalne võrgulahutus (võrgupunktide vahekaugus, mis määrab mudelis käsitletavate nähtuste minimaalse ruumilise ulatuse) on umbes 9 km ja võrgupunktid paiknevad läbi atmosfääri 137 kihis). Lisaks kasutatakse piiratud ala mudeli MEPS väljundit (horisontaalne võrgulahutus on 2,5 km ja vertikaalselt on 65 kihti).

KEVAD keskendub suuresti ekstreemsete ilmanähtuste prognoosimisele ja varajasele hoiatussüsteemile kliimamuutuse olukorras. Selleks on vajalik piirkondliku väga kõrge lahutusega (500 m või vähem) ilmaprognoosimudeli arendamine (nowcasting model – üllühiajalise prognoosi mudel). Üllühiajaline prognoosi mudel võimaldab anda prognoosi lähima 12 tunni kohta eesmärgiga tagada õigeaegsed hoiatused suurte sademete, äikesetormide, trombide jm ohtlike ilmastikunähtuste kohta Eesti piirkonnas. Üllühiajalise prognoosimise võimekuse tõstmiseks osaleb KAUR MetCoOp koostöös, mille

<p>raames arendatav kõrgema resolutsiooniga MEPS katab suurel määral ka Eesti vajaduse.</p> <p>Numbriliste mudelite arenduseks, Keskkonnaagentuur kasutab ECMWF arvutusressurssi, ning otsib koostöövõimalusi akadeemiliste teadusasutustega mudeliarengu vallas.</p> <p>Ilmainfo tagamise tegevussuunas on peamiseks probleemiks ebastabiilne ja suuremalt jaolt projektipõhine rahastus, mis pärsib nii prognooside täiustamiseks vajalikke IT-arendusi (sh ilmaprojekti arendust, lahenduste ülalpidamiskulusid) kui ka seirevõrgu plaanipärase arendamist. Lisaks on projektipõhine rahastus vastuolus pika planeerimisahelaga (ilmavaldkonna spetsiifilised IT lahendused nõuavad koostööd eri asutuste vahel – Keskkonnaministeerium planeerib eelarvet, KeMIT hangib ja tellib KAURile sobivaid lahendusi). Samuti napib tippspetsialiste ilmaprojekti arendamiseks sh ECMWF ressursside laiemaks kasutuselevõtuks, kaugseireks, andmebaaside ja rahvusvahelise (teadus)koostöö arendamiseks. Kriitilisel kohal on ebaatraktiivsed palgad. „</p>	
<p>Loodushoiu Fond</p>	
<p>1. Programmi eelnõu kirjeldab „Arenngustsenaariumeid käsitletakse ka hinnatava arengudokumendi koostamisel käsitletakse (st, KSH saab teha küll ettepanekuid, aga ei saa ise tekitada stsenaariumeid, mida arengukava koostamisel realselt ei käsitleta). Käesoleva programmi koostamise hetkel ei ole teada, et KEVAD sisaldaks erinevaid terviklikke arengustsenaariumeid (pigem ei peeta seda tõenäoliselt vajalikuks).“</p> <p>Pöörame Teie tähelepanu, et KeHJS § 32. Keskkonnamõju strateegiline hindamisel toimub alternatiivsete võimaluste väljaselgitamine KSH käigus, sõltumata kas või mitu stsenaariumit arengukavade koostajad käsitlevad.</p>	<p>Ettepanekuga ei ole arvestatud.</p> <p>Kui ka alternatiivsete võimaluste väljaselgitamine toimub KSH käigus, ei tähenda see, et seda peaks tegema KSH ekspertrühm eraldiseisvalt arengukava koostajast. KEVAD on kõrge strateegilise tasandi dokument, mille käigus seab riik endale strateegilised eesmärgid. Kui mõju hindamise ekspertrühm hakkaks alternatiivide loomiseks kunstlikult konkureerivaid eesmärke looma, oleks tegemist riigi ülesande üle võtmisega. Kuniks riigi seatud eesmärgid ei ole vastuolus rahvusvaheliselt võetud kohustustega, jääb riigile endale otsustamisõigus, millisesse suunda ning millise tempoga liikuda. Ekspertide ülesanne on välja tuua milliseid mõjusid valitud eesmärgid kaasa toovad. Huvitatud osapooltel on kaasamisel võimalik esitada oma ettepanekuid ja küsimusi eesmärkide osas.</p>

<p>2. KEVADe koostamise eesmärk on kokku leppida areng, muutused ja reformid, mis on vaja lähiaastatel ellu viia ning ootused teistele tulemusvaldkondadele.</p> <p>Teistel valdkondadel võivad olla kehtestatud arengukavad. Kuidas KSH hindab mõjusid juhul, kui KEVADe ja teiste (ministeeriumite) arengukavade eesmärgid on võimalikus vastuolus?</p>	<p>Selgitus. Mõju hindamise metoodika peatükis on selgitatud, et ekspertrühm juhib vastuoludele tähelepanu. Vastuolusid lahendab strateegilise planeerimisdokumendi koostaja, kas eesmäärke korrigeerides või teiste valdkondade strateegiate kujundajatega läbi rääkides.</p> <p>Hindamismetoodika peatükki lisati järgmised täpsustavad laused: „Teiste strateegiliste eesmärkidega vastuolude lahendamine (või nende lahendamata jätmine) on strateegilise planeerimisdokumendi koostaja ülesanne. Vastuolude säilimisel tuuakse vastav info mõju hindamise aruandes.”</p>
<p>3. KEVAD plaanib hõlmata majanduses toimuvate süsteemsete muutuste mõjude hindamist: „Kõik see eeldab süsteemseid muutusi majanduses, sh tarbimises, millega kaasnevat muutust ja selle mõjude hindamist peab KEVAD hõlmama.”</p> <p>Kuidas tagatakse KSH-s nii keerulise teema mõjuhindang selliselt, et põhjuslikkust eristatakse autokorrelatsioonist ning kumulatiivsed hinnanguid ei ole alati võimalik looduse dünaamilisuse tõttu kasutada? Eriti kui piiriüleseid mõjusid ei arvestata.</p>	<p>Selgitus. Kõik keskkonnaandmed, saati indikaatorid ei allu statistilistele testidele. Usaldusväärsus sisaldab vältimatult ekstrapoleerimist, heuristilist sünteesi, parimaid võimalikke tööendeid, ka kvalitatiivseid eksperthinnanguid, analoogseid teadusallikaid.</p>
<p>4. Millal ja kuidas võiks KSH programm (ebasoodsat mõju leevendavate meetmete leidmiseks) soovitada tuua KEVADESse ühe tegevusena looduskaitse meetmete mõju hindamise arengukava täitmise perioodil.</p>	<p>Selgitus. See on seiret (sh tulemusmöödikud) puudutav teema, mida käsitletakse mõju hindamise aruandes.</p>
<p>Keskkonnaõiguse Keskus</p>	
<p>1. Kaevandamise mõju elukeskkonnale ja looduskeskkonnale.</p> <p>Rõhutame, et ehitusmaavarade kaevandamise planeerimise puhul tuleks lisaks varustuskindlusele ja maavarade kaevandamise tehnilistele võimalustele samaväärselt arvestada ka kaevandamise mõju inimeste tervise- ja heaoluvajadustele vastavale elukeskkonnale, looduskeskkonnale ning sotsiaalse aktsepteeritavuse poolt. Tervikpilt on võimalik kokku saada hinnates ja väärtustades kõiki aspekte. Ilma</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud.</p> <p>Programmis on rasvaselt toodud järeldus: “Paraku keskenduvad uuringud üksnes vajadustele ja tehnilistele võimalustele ega ole arvestanud sotsiaalseid asjaolusid.” See tähendab, et on teadvustatud vajadust hinnata ka sotsiaalseid ja looduskeskkonna mõjusid. Programmi tekstist ei ole mingil moel (vääralt) välja loetav, et omavalitsuste ja kogukondade muresid tuleks pisendada.</p>

<p>selleta pole võimalik leida lahendust, mis on ühiskonnale laiemalt vastuvõetav ning ei tekita valdkonnas suuri konflikte. Kindlasti ei saa lahenduseks olla ainult selgitamise või välise surve abil „vastuseisude ja hirmude vähendamine“, vaid lahendused peavad sisuliselt arvestama, olulisel määral leevendama või vähemalt hüvitama kaevandamisega kaasnevaid kahjulikke mõjusid. Olukorda ei saa parendada omavalitsuste ja kogukondade muresid pisendades või eirates või eeldades, et nende taga on eelkõige vähene teadlikkus.</p>	
<p>2. Maavarade ringmajandus. Kindlasti tuleks eraldi hinnata ka võimalust asendada kaevandamine maavarade taaskasutamisega kõigis olukordades, kus see on võimalik. Siin ei saa olla peamiseks argumendiks ainult majanduslik tasuvus, teatud olukordades võib olla mõistlik kasutada ringmajanduse lahendusi ka kõrgema otsese kulu korral, kuna maavarad on taastumatu ressurss. Mõistlikum on maapõues asuvat vara võimalikult palju säilitada ka tulevastele põlvedele, eriti olukorras, kus on võimalik sama vajadus rahuldada ka juba varem maapõuest eemaldatud maavarade arvelt. Tegevustes, kus on kõige tähtsam materjalide kvaliteet ja seetõttu ei saa ringmajanduse lahendusi kasutada, tuleks hinnata ka alternatiivsete importmaterjalide kasutamise võimalust, näiteks kas teedehituse kõige kvaliteeditundlikumates etappides poleks mõistlikum lubjakivi asemel kasutada graniiti.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Maavarade peatükki lisati järgmine täpsustus: „Ressursitasu on vaja üle vaadata ka ringmajanduse eesmärgi arvestades nii, et soodustatud oleks mõistlik taaskasutus või sobivamate materjalide kasutus. Taaskasutus on mõistlik juhul, kui see täidab eesmärgi esmase maavaraga võrreldes samaväärselt. Sealjuures arvestades majandusliku kulu kõrval ka mõju looduskeskkonnale ning sotsiaalsele keskkonnale. Sobivad materjalid võivad olla ehitamise maksuvust tõstvad, kuid samaväärselt ka ehitise eluiga tõstvad ja hoolduskulusid vähendavad (nt sisse ostetud tugevam ehitusmaterjal võrreldes kodumaise toorega).“ Juhime tähelepanu, et maavarade säästev kasutus on olulise suunana välja toodud ka jäätmeäitluse valdkonnas, kus üheks eesmärgiks on suurendada jäätmete kui ressursi kasutamist ehk saada loodusvaradest maksimaalset kasu ja vähendada seeläbi nõudlust uute loodusvarade järele.</p>
<p>3. Ruumiline planeerimine ja teemaplaneeringud. Nõustume, et ehitusmaavarade teemaline vastasseis erinevate osapoolte vahel ja omavaheliste huvide põrkumine on ühiskonnas viinud olulise sotsiaalse konfliktini. Leiame samuti, et mäetööstuspiirkonnaks sobivate alade leidmine näiteks maakonna tasandi ruumilisel</p>	<p>Ettepanek võetud teadmiseks. Mõju hindamise programmis on viidatud Harju maakonna maavarade teemaplaneeringu algatamisele. Kui tutvuda planeerimist puudutava õigusega, siis maakonnaplaneering (ja teemaplaneering) ei ole kohalikke omavalitsusi kaasamata ellu viidav. KOV-idele on</p>

planeerimisel võib olla üks vahendeid selle vastasseisu leevendamiseks.

Paljuski tekib vastasseis seetõttu, et maardlaid planeeritakse maa-aladele, kus see ei ole omavalitsusele ja lähimatele naabritele ette ennustatav, kohtadesse, kus omavalitsus on planeeringutes eelistanud muud maakasutusotstarvet, kui tööstusmaa ning kus kohalikel elanikel on samuti maakasutuse osas teised ootused.

Laiemat ruumilist planeeringut sisaldav lahendus saab olla konflikte leevendav üksnes juhul, kui lisaks mäetööstuse ja riigi varustuskindluse huvidele arvestatakse samaväärselt ka kohalike omavalitsuse ja piirkonnas elavate inimeste huve, õiguseid ning vajadusi. Kindlasti ei tohiks nende planeeringute kehtestamisel üle sõita omavalitsuste õigusest ja pädevusest korraldada oma territooriumil ruumilist planeerimist (kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse (KOKS) § 6 lg 1), sh õigusest otsustada, kus asub (mäe)tööstuseks sobilik piirkond. Samuti ei ole mõistlik teha maavarasid puudutavat ruumilist planeerimist eraldiseisvana ja arvestamata teiste valdkondade ruumilisi huvisid mingi piirkonna maakasutuse osas. Toimiva lahenduse saab leida vaadates neid huvisid tervikpildina ning leides kõigile osapooltele sobiva kompromissi.

On arusaadav, et igat liiki maavarasid kõikjal ei leidu, mõnede maavarade levikualad on üsna piiratud. Samas on teatud maavarasid, mida leidub palju ulatuslikumalt (näiteks liiv ja kruus). Kõike seda saab ka kompromisse otsides arvesse võtta.

Kindlasti võib aga eeldada, et riigi poolt kohalike omavalitsuste ja elanike jaoks jõupositsioonilt kehtestatud planeeringud ei vähenda konflikte ühiskonnas ja kohtuvaidluste arvu, pigem vastupidi. Seega planeeringulahendus ei saa olla mitte üksnes tehniline, vaid peab olema sisuline sotsiaalne kokkulepe ja kompromiss.

antud kindel tegutsemisruum oma vajaduste ja huvide esindamiseks ning samas ka riigile on antud kindel otsustusruum, tagamaks riigile oluliste otsuste kehtestamine ja vältimaks olukorda, kus konsensuse puudumisel jääb riigi areng toppama.

<p>4. Mõjude hüvitamine. Teeme ettepaneku, et strateegilise hindamise raames hinnataks ka võimalusi kaevandamisega kaasnevate kahjulike mõjude hüvitamiseks kohalikele elanikele (n-ö kohaliku kasu instrument).</p> <p>Tuuleparkide eeskujul tasuks ka ehitusmaavarade kaevandamise puhul hinnata, millistel eeldustel ja mis kujul võiks need mudelid olla rakendatavad, et suurendada sotsiaalset aktsepteeritavust valdkonnas.</p>	<p>Selgitus. Kui KEVAD näeb ette tegevusi seoses kohaliku kasu instrumendiga maavarade kaevandamisel, siis hinnatakse mõju hindamise käigus ka sellega kaasnevaid mõjusid.</p>
<p>Keskkonnaamet</p>	
<p>1. Programmi lisa 1 KEVAD koostamise ettepaneku lk 8 on märgitud: „Samuti on oluline kiirusohutuse tagamine meditsiinikiirituse protseduuridel Eestis tehakse igal aastal rohkem kui 300 000 inimesele enam kui miljon meditsiinikiirituse protseduuri. Seejuures on oluliselt suurenenud kompuutertomograafia protseduuride arv.“</p> <p>Programmi lisa 2 „Mõjude määramise kontrollküsimustik“ (on märgitud, et KEVADe eelnõuga ei käsitleta tervishoiuteenuste eest tasumise teematikat, tervishoiuteenuste pakkumist (märgitud, et eelnõuga võib kaasned kaudne/kaasuv mõju, kuid eeldatavalt ei ole see oluline), tervishoiusüsteemi toimimist (märgitud, et eelnõuga võib kaasned kaudne/kaasuv mõju, kuid eeldatavalt ei ole see oluline). Palume materjalides välja tuua, millel põhineb programmi lisa 1 lk 8 tsitaadi viimane lause ehk miks on kompuutertomograafia protseduuride arvu suurenemine eraldi välja toodud. Kompuutertomograafia protseduur on meditsiinikiirituse protseduur. Kiirgusseaduse § 42 lg 1 ja lg 1 1 kohaselt peab meditsiinikiirituse protseduuri tegemisel meditsiinikiirituse kasutamine olema põhjendatud ja protseduuri tegemisest tulenev eeldatav kasu üksikisikule või ühiskonnale peab kaaluma üles kiiritamisest tuleneva</p>	<p>Selgitame, et Teie poolt viidatud lause sisaldus KEVADe koostamise algatamise ettepanekus, mida tagantjärele enam muuta ei saa. Käesoleva programmi koostamise hetkel on täpsustatud, et KEVADega siiski ei ole plaanis käsitleda tervishoiuteenuste pakkumist (ega meditsiinikiirituse põhjendatud ja optimeeritud kasutamist). Lisa 2 täiendamise vajadus puudub.</p>

<p>võimaliku isikukahjustuse ning protseduuri tuleb teha optimeeritult, hoides protseduuri tegemisel kiirgusdoosi nii väiksena, kui see on protseduuri eesmärgi saavutamiseks võimalik ja mõistlik. Seega, kui on plaanis hinnata meditsiini kiirituse põhjendatud ja optimeeritud kasutamist ja seda KEVA De koostamisel arvestada, siis selle valguses täiendada programmi lisa 2 tervishoiukorralduse ja inimeste tervise valdkonna all.</p>	
<p>2. Palume hinnata, missugune oleks kaasnev mõju (keskkonna, sotsiaalne, majanduslik), kui Eestis hakataks korrastamist lubama ja nõudma mäeeraldistel, kus viimastel aastatel ei ole realselt kaevandamist ette näha (või on juba viimased kümme aastat olnud avatuna, kuid midagi ei ole kaevandatud), aga maavara jääkvarud on praeguseks veel väljamata. Praegu on tekkinud olukord, kus näiteks üle 21 000 ha turbatootmisalasad on avatud kehtivate keskkonnalubade alusel, aga suures osas sellest avatud alast ei ole viimased kümme aasta jooksul kaevandatud. Samas toimub varude kahanemine ning kasuhoonegaaside emissioon. Samuti on Eestis vanu lubjakivikarjääre avatuna, kus viimane on sa väiksema kvaliteediga lubjakivi on väljamata, viimased viis aastat midagi kaevandatud ei ole, luba soovitakse pikendada, et korrastamist edasi lükata, aga samal ajal kõrvale taotletakse/on taotletud uusi mäeeraldisi lubjakivi kaevandamiseks.</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud. Programmis on pühendatud terve lõik jõude seisvatele karjäärile. Eksperdile jääb selgusetuks, et konkreetselt millise tegevuse, millist mõju hinnata tuleb. Kui KeA soovib analüüsida täna seadusega võimaldatud tegevuse mõju, siis see ei ole käesoleva mõju hindamise osa ja vastav mõju hindamine tuleks tellida eraldi. Kui KeA teeb ettepaneku mingi normi muutmiseks, siis tuleb ettepanek teha strateegilise planeerimisdokumendi koostamise korraldajale (Keskkonnaministeeriumile), kes sellega põhjendatud juhul arvestab. Siis hinnatakse ka mõjusid.</p>
<p>3. Kontrollküsimustiku p 1.3.1.7 „Mõjud Natura 2000 aladele“ põhjenduse veerus on märgitud: „Mõjutab positiivselt, kuna elurikkuse ja loodushoiu teemad on üha tähtsustatumad. Mõju on ka kaudselt kliimapoliitika kaudu.“ Üldreeglina võib sellega nõustuda, kuid kuna KEVA D puudutab ka näiteks loodusressursside kasutamist (nt maavarade kaevandamine, pinna ja põhjaveekasutus), siis ei saa nii üldistatult järeldada. Palume sellega arvestada kontroll küsimustikus ning KSH ja muude oluliste</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Sõnastust täpsustatud järgnevalt: „Mõju on eeldatavalt pigem positiivne, kuna elurikkuse ja loodushoiu teemad on üha enam tähtsustatud. Samuti tuleneb kaudne positiivne mõju ka looduskeskkonda toetavast kliimapoliitikast. Ebasoodne mõju Natura aladele võib avalduda näiteks loodusressursside kasutamisest (nt maavarade kaevandamine, pinna ja põhjaveekasutus), aga ka ressursside kasutamisel on KEVA Des suund kestlikule tarbimisele.“</p>

mõjude hindamisel	
<p>4. Kontrollküsimustiku p 1.3.1.7 nimetab mõju Natura 2000 võrgustiku aladele. Leiame, et programm ja kontrollküsimustik peaks kajastama ka looduskaitseeaduse LKS alusel kaitse alla võetud neid alasid (kaitsealad, püsielupaigad, kaitstavad looduse üksikobjektid), mis ei kuulu Natura 2000 võrgustikku ning mille kaitse eesmärgid ei pruugi alati piirduda looduse mitmekesisuse kaitsega. Nt maastike, sh pärandmaastike kaitse. LKS § 26 lg 1 ja 28 lg 1 kohaselt on nii rahvuspargi kui maastikukaitseala (sh kaitsealused pargid) üheks kaitse eesmärgiks ka maastike kaitse, väärtuslike maastike kaitse küsimusi käsitletakse ka planeeringutes. Teeme ettepaneku antud valdkond lisada kontroll küsimustikku ning KSH ja muude oluliste mõjude hindamise programmi.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Kontrollküsimustikku küsimuse 1.3.1.7 vastusesse lisati "...mõjude hindamine peab hõlmama ka looduskaitseeaduse alusel kaitse alla võetud neid alasid (kaitsealad, püsielupaigad, kaitstavad looduse üksikobjektid), mis ei kuulu Natura 2000 võrgustikku ning mille kaitse eesmärgid ei pruugi alati piirduda looduse mitmekesisuse kaitsega. Nt maastike, sh pärandmaastike kaitse." Ja küsimuse 1.3.1.5 vastusesse lisati "... mõjude hindamine peab hõlmama ka looduskaitseeaduse alusel kaitse alla võetud liike."</p>
<p>5. Programm ja kontrollküsimustik ei käsitle maaparandust (välja arvatud selle mõju hajukoormuse allikana ning viide sookoosluste taastamisele), kuid maaparandust võib pidada oluliseks surveteguriks märgalade liikide ja koosluste seisundile kui vee elustikule, rääkimata kasvuhoonegaaside heitest. Teeme ettepaneku sellega arvestada KSH ja muude oluliste mõjude hindamise programmis ning kontroll küsimustikus.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Kontrollküsimustikku küsimuse 1.3.1.5 vastusesse lisati lause "Juhul kui KEVAD reguleerib maaparandustegevusi, võib see olla surveteguriks märgalade liikide ja koosluste seisundile ning ka vee elustikule." Ja küsimuse 1.3.1.6 vastusesse lisati lause "Kasvuhoonegaaside kiirgust atmosfääri võivad muuta ka KEVADE mõjul kaasnevad muutused maakasutuses (nt seoses metsanduse, põllumajandusega, maaparandusega).</p>
<p>6. Programmi ptk 8.1 kohaselt: „Strateegilise planeerimisdokumendi koostamise korraldaja palub ministeeriumitel oma seisukoha kujundamiseks kaasata vastavalt vajadusele oma valitsemisalas tegutsevad asutused ning esitada KSH programmile ühtne seisukoht.“ Keskkonnaamet ei vaidle sellele vastu, kuid palume sama teha Keskkonnaministeeriumil, s.o Keskkonnaministeeriumi haldusala asutustel võimaldada tutvuda KSH ja muude oluliste mõjude hindamise aruandega KEVADE töörühmades ning vajadusel ka siis, kui</p>	<p>Võtame ettepaneku arvesse.</p>

<p>aruanne saadetakse asjaomastele asutustele seisukoha andmiseks. Palume aruandega tutvumisvõimalust mitte jätta üksnes avalikustamise etappi nagu programmi koostamisel. Keskkonnaameti esindajad osalevad erinevates KEVAD töörühmades, mistõttu Keskkonnaamet on kindlasti puudutatud asutus, vastasel juhul ei ole ka KEVADe koostamine efektiivne.</p>	
<p>7. Palume üle vaadata programmi ptk 9. Programmi lk 58 kohaselt toimub KEVAD kooskõlastamine samal ajal, kui toimub asjaomastelt asutustelt KSH aruande kohta seisukoha küsimine, millele järgneb aruande avalikustamine ja mõlemal juhul täiendamine.</p> <p>Juhime tähelepanu, et keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse (KeHJS) § 43 p 1 järgi tuleb strateegilise planeerimisdokumendi (antud juhul KEVAD) koostamisel mh arvesse võtta KSH tulemusi. KSH ei ole asjaomastelt asutustelt seisukoha küsimise ajaks veel lõppenud pooleli on asjaomastelt asutustelt KSH aruande kohta seisukoha küsimine ning laekunud ettepanekute alusel KSH aruande täiendamine (KeHJS § 40 1 koostoimes § ga 36 1), pärast seda tuleb korraldada KSH aruande avalik väljapanek ja avalik arutelu ning avalikustamise tulemustega arvestamine (KeHJS § 41 koostoimes § ga 37). Seejärel KSH aruanne kooskõlastatakse asjaomaste asutustega ja arengukava koostamise korraldaja kontrollib KSH aruande asjaomaste asutustega ja arengukava koostamise korraldaja kontrollib KSH aruande vastavust nõuetele (KeHJS § 42). vastavust nõuetele (KeHJS § 42).</p> <p>Lähtudes eelnevast, programmi ptk 9 märgitud KEVAD e kooskõlastamise ajal on KSH protsess alles pooleli, KSH aruande täiendamise vajadus võib omakorda mõjutada KEVAD e sisu, ennekõike KSH aruandes esitatavate soovitude ja ettepanekute kaudu.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud.</p> <p>Programmis täiendati ajagraafiku tabelit. 2023. a kevadel samaaegselt mõjude hindamise aruande kinnitamisega viiakse vajadusel muudatused sisse KEVADe teksti. Pärast mõjude hindamise aruande kinnitamist, esitab juhtkomisjoni ettepanekul keskkonnaminister KEVADe eelnõu Vabariigi Valitsusele, sealt liigub KEVADe eelnõu riigikogusse ning riigikogust tagasi Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks. KEVAD kinnitatakse Vabariigi Valituse poolt eeldatavasti 2023 a sügisel.</p>

<p>KEVAD e koostamisel ja menetlemisel tuleb sellega arvestada. Kuigi antud juhul ei piirduta üksnes KSHga, vaid käsitletakse ka muid olulisi mõjusid, siis KeHJS põhimõtted kehtivad ka sellisel juhul. Mõistlik oleks, et KEVAD e ning KSH ja muude oluliste mõjude aruande kooskõlastamine toimub samaaegselt, millele järgneb aruande nõuetele vastavaks tunnistamine ning KEVAD kehtestamine</p>	
<p>Politsei ja Piirivalveamet</p>	
<p>Teeme ettepaneku KEVAD 2030 arengukava KSH programmis merekeskkonnaga seotud keskkonnaseisundi mõjude ja riskide loetelusse lisada ka selles kajastamata ajalooliste uppunud laevavrakkide lõik koos vastavate riskide ära märkimise ning tegevuskavas vastavate meetmete väljatöötamise vajalikkuse hindamisega: Eesti vetes on eriti I ja II maailmasõja ajal uppunud või uputatud suurel arvul erinevaid laevu. Neist paljude puhul võib nende kütusemahutitesse jm jäänud kütus ning määrdeained vrakkide degradeerumisel üha suurema tõenäosusega suurtes kogustes lekkima hakata. Lisaks naftatoodetele võivad sõjalaevade vrakid kujutada keskkonnaohtu neil leiduva sõjamoona ning lõhkekehade ning varasematel põhjatraalpüügi aegadel laevadele takerdunud kummitusvõrkude tõttu.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Ptk-i 4.9 lisati lõik „Eesti vetes on uputatud erinevaid laevu. Neist paljude puhul võib kütus ning määrdeained vrakkide degradeerumisel üha suurema tõenäosusega suurtes kogustes lekkima hakata. Lisaks võivad sõjalaevade vrakid kujutada keskkonnaohtu neil leiduvate lõhkekehade ning varasematel põhjatraalpüügi aegadel laevadele takerdunud kummitusvõrkude tõttu.“</p>
<p>Terviseamet</p>	
<p>1. Vee-ettevõtluse korraldamisest</p> <p>Osad joogivee käitlejad, kes kasutavad sügavamaid põhjaveekihte, peavad looduslikku toorvett puhastama esinevatest radionukliididest. Sellisel viisil tekivad ettevõtetel jäätmed (NORM või NORM-i lähedased), mida tuleb suure tõenäosusega prügilasse ladestada. Lk 18 on välja toodud, et „... aastaks 2035 tuleb olmejäätmeid ringlusesse võtta 65%. Samas kehtestati piirang prügilasse ladestamisele – aastaks 2035 ei tohi prügilatesse ladestada enam kui 10% tekkivatest olmejäätmetest.“</p>	<p>Ettepanekuga ei ole arvestatud. Joogivee puhastamisest tekkivate jäätmete kogus on hinnanguliselt marginaalne kogu jäätmetekkest. Tegemist ei ole seega olmejäätmega (jäätmekoodiga 20), vaid joogi- ja tööstusvee käitlemisel tekkinud jäätmega (jäätmekoodiga 19).</p>

<p>Sellega seoses võib ettevõtetel tekkida täiendav kulu, mis võimendab lisas 1 lk 5 välja toodu „ ... et kui jätkub samasugune vee-ettevõtluse korraldus, sh hinnakujundamise poliitika, siis tulevikus ei suuda enamik vee-ettevõtteid riigipoolse lisaabita tagada raha reinvesteeringuteks ning kvalifitseeritud tööjõudu automatiseeritud seadmete hooldamiseks.”</p> <p>Detailsemalt on antud problemaatikat käsitletud Kiirgusohutuse riiklikus arengukavas (KORAK) 2018–2027.</p> <p>Palume eeltoodud küsimust ka käesolevas programmis (nt kas peatükkide 4.4 Jäätmeäitluse korraldamise tegevussuund, 4.7 Kiirgusohutuse tagamise tegevussuund või 4.9 Vee kaitse tagamise ning kasutuse korraldamise tegevussuund) kajastada.</p>	
<p>2. Joogivee kättesaadavusest</p> <p>Peatükkide 4.2 Kliimapolitiika valdkond või 4.9 Vee kaitse tagamise ning kasutuse korraldamise tegevussuund all võiks kirjeldada joogivee kättesaadavuse temaatikat. Näiteks, põudade tihenedes väheneb ka joogivee kättesaadavus. Juba täna on osades piirkondades Eestis (nt Viimsi, Lääne-Harju) suvisel kuivaperioodil probleeme elanikkonda (kvaliteetse) joogiveega varustamisel. Põudade tihenedes võib see probleem võimenduda.</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud.</p> <p>Peatükki 4.2 lisati järgnev lause: „Põua sagenemisel väheneb joogivee kättesaadavus, mis on avaldunud mitmetes piirkondades (nt Viimsi, Lääne-Harju) juba praegu.” Peatükki 4.8 lisati järgnevad laused: „Veemajanduse ja üleujutuste seisukohast muutub järjest olulisemaks kliimamuutustega kohanemise vajadus. Probleemiks on ekstreemsete ilmastikuolude sagenemine – intensiivsed vihmahood, pikad põuaajad. Suurte sademete esinemisel tuleb tagada valmisolek vara ja igapäevaelu kaitseks. Põuaajad lisavad täiendava koormuse veevõtule, mis üksikutes kohtades (nt Viimsi) on juba kriitiline.”</p>
<p>3. Suplusveest</p> <p>Kuna veekogude seisund mõjutab oluliselt ka suplusvee kvaliteeti ja seeläbi ka suplejate tervist ja heaolu, siis peame oluliseks antud dokumendis välja tuua ka suplusvee kvaliteedi olulisus (nt punktis 4.9). EL keskkonnapoliitikas on suplusvee alasel poliitikal oluline tähtsus, millele pööratakse olulist tähelepanu. Suplusvee kvaliteedi juhtimist käsitlev Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/7/EÜ on hetkel uuendamisel ning uute normidega soovitakse veelgi rohkem</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud.</p> <p>Suplusveedirektiiv lisati veekaitset puudutava peatüki (4.8) alguses teemat puudutavate direktiivide loetelusse.</p>

<p>tähelepanu pöörata suplusvee kvaliteedi parandamisele. Eestis on u 14% piisava või halva veekvaliteediga supluskohti, mis vajavad tähelepanu ja vajalike meetmete rakendamist, et veekvaliteet ja võimalik oht tervisele neis veekogudes paraneks. Samuti on viimastel aastatel intensiivistunud oluliselt potentsiaalselt toksiliste sinivetikate kui ka vibrioonide esinemine rannikuäärsetes supluskohtades, mis on oluliseks terviseriskiks ning takistab randade kasutamist. Suplusvee kvaliteeti ei mõjuta mitte ainult fekaalne reostus, mis võib pärineda nii puhastamata reoveest, loomadelt, laevadelt ja põllumajandusaladelt, vaid ka potentsiaalselt toksiliste sinivetikate ja vibrioonide levik, mikroplasti ja muude keskkonnale ja inimestele ohtlike kemikaalide ja ainete sisalduse suurenemine vees, mille ohjamine on otseselt seotud erinevate keskkonnakaitse meetmetega.</p>	
<p>4. Mürast</p> <p>Peatüki 4.8 Merekeskkonna kaitse tagamise ning kasutuse korraldamise tegevussuund all on kirjeldatud meretranspordiga kaasnevat müra sadamates lk 27: „... ehitustöödega kaasnev müra ja laevaliiklus“. Juhime tähelepanu, et Terviseameti järelevalve kogemusest lähtuvalt tekitavad sadamates müraprobleeme eelkõige sadama territooriumil toimuvad tegevused (nt laadimine/lossimine, tõstukid, rongid, vedurite manööverdamine jms). Müra, mis ei ole pidev ja ühtlane, kuid mida tekitatakse ööpäevaringselt ning on sõltuvuses kaubamahtudest.</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud.</p> <p>Tekstis on mõeldud veealust müra ehk meremüra. Õhus leviv müra ei levi hästi merre ja meres leviv müra ei levi hästi õhku. Seetõttu ei mõjuta meremüra mitte niivõrd tegevused kail ja õhus, vaid tegevused vee sees (nt laevamootor). Arusaadavuse huvides, kus veel ei olnud, liideti sõnale "müra" ette eesliide "mere-".</p>
<p>Erametsaliit</p>	
<p>1. Peatükis 4.1 Elurikkuse valdkond on läbivalt puudu allika viited ja jääb arusaamatuks, millistest allikatest on arvandmed pärit.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud.</p> <p>Täname tähelepanu juhtimise eest.</p>
<p>2. Peatükis 4.2 Kliimapoliitika valdkond on lk 11 väljatoodud: Probleemiks on Eestile iseloomulike elupaigatüüpide, oluliste liikide populatsioonide ja nende elupaikade jätkuv killustumine ja</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud.</p>

hävimine. Põhjuseks on infrastruktuuri laienemine, ebasobivad metsamajandusviisid (sh lageraie, metsakuivendus), maavarade kaevandamine, poollooduslike koosluste vähesest kasutusvajadusest tulenev puudulik hooldus, invasiivsete võõrliikide levik, põllumajandusreostusest tulenev veekogude eutrofeerumine, jõgede paisud jne.

Arusaamatuks jääb väide, et Eestis on probleemiks elupaikade jätkuv killustumine ja hävimine. Viitena esitatud "Eesti looduse kaitse aastal 2020" https://loodusveeb.ee/sites/default/files/inline-files/elk_2020_est%20%281%29_9.pdf ei anna ainsatki vihjet elupaikade jätkuvast hävimisest. Kuid tuuakse välja, et elupaikade seisundi trend on Eestis oluliselt parem, kui EL tervikuna. Kui elupaikade jätkuvast killustumisest ja hävimisest tõendid puuduvad tuleb vastav väide eemaldada.

Väite põhjustena toodud loetelu erinevatest tegevustest, muuhulgas ka „ebasobivad metsamajandusviisid (sh lageraie, metsakuivendus)". Milliste kriteeriumite ja teadmise alusel on lageraie (uuendusraie üks alaliike) ja metsakuivendus, kui vältimatu tegevus meie metsade majandamisel, kuulutatud ebasobivaks? Kas ebasobivus on objektiivne või subjektiivne hinnang? Meile teadaolevalt on mõlemad tegevused kooskõlas kehtiva seadusandluse ja parimate metsamajanduslike teadmistega.

Samuti soovime täpsustust, milliseid Eestile iseloomulike elupaigatüüpide, oluliste liikide populatsioonide ja nende elupaikade jätkuv killustumine ja hävimine on põhjustatud invasiivsete võõrliikide poolt, et võõrliike eraldi põhjusena välja saaks tuua.

Perioodil 2000-2019 on [kliimaaruannete](#) kohaselt asustusala kasvanud 240 km² võrra. [CORINE maakasutuse andmetel 2000-18](#) on lisandunud 135 km² tehismaad asustuse ja taristuna, mis on osalt toimunud looduslike ja pool-looduslike maade arvelt. Aastatel 1990–2018 kasvas Tallinnas ja selle lähiümbruses uue hoonestatud maa osakaal neljandiku võrra ([Pour ja Oja 2021](#)). Eesti maismaa-kaitsealadest (millest enamik on metsad) on 84% alla 1 km² [suurused](#). Paljud metsa-elupaigalaigud on killustunud ja degradeerunud ning liigid on [väljasuremisvõlas](#). [Eesti loodusekaitset käsitlevas kogumikus](#) kirjeldatakse üle-euroopaliste (sh ka Eesti) ühte probleemkohta järgnevat: „Maakasutuse muutused põhjustavad jätkuvalt ökosüsteemide ja **elupaikade kadu ning killustumist**, eriti rohumaade ja märgalade puhul.“ Samuti mainitakse viimases, et: „Elurikkust mõjutavad kõige enam suurepinnalised lageraied. Lageraiete kogupindala ja raiemahud on viimasel kümnendil järjekindlalt suurenenud.“ Seega peab paika, et probleemiks on endiselt elupaikade killustumine ja hävimine.

Kuigi kõige enam kasutatav uuendusraie tüüp – lageraie – on seadusandlusega kooskõlas, on hästi teada selle [negatiivsetest](#) mõjudest paljudele liikidele. Tõsi, lageraielangid võivad imiteerida looduslikku [häiludünaamikat](#) ja seeläbi pakkuda omakorda elupaika mitmetele putuka- ja soontaimeliikidele. Samuti on Eesti säilikpuude praktilal elurikkuse tagamiseks [potentsiaali](#). Probleem on raie ulatuses/intensiivsuses ning sellest tulenevas metsaliikide elupaikade kadumises ja/või killustumises. Näiteks must-toonekure (*Ciconia nigra*, I kat) ja metsise (*Tetrao urogallus*, II kat) kaitse tegevuskavade kohaselt on metsakuivendus ja lageraie olulised elupaikade kadu

	<p>põhjustavad tegurid, mis viimaste ohustatuse hindamiste^{1,2} järgi põhjustavad endiselt asurkonna langust. Seega on praktiseeritav metsamajandus üheks teguriks elurikkuse vähenemisel.</p> <p>Eesti looduslikku tasakaalu ohustavate võõrliikide nimekiri on leitav siit ning invasiivsete võõrliikide nimekiri on leitav siit. KeM on väljaandnud ka kogumiku Eesti invasiivsetest võõrliikidest. Nimekiri elupaikadest ja liikidest, kellele invasiivsed võõrliigid ohuks on, on väga pikk. Neist mõne näitena: (i) jõevähk (<i>Astacus astacus</i>), keda ohustavad võõrliikide (vähkide) kaudu levivad haigused; (ii) niite ohustav kanada kuldvits (<i>Solidago canadensis</i>), mis tõrjub rohurindeliigid välja; (iii) mink (<i>Mustela vison</i>) vee- ja kaldakoosluste kahjustajana.</p> <p>Asendasime ettepanekus nimetatud lõigu alguse laused järgnevalt:</p> <p><i>Euroopa Keskkonnaagentuuri raporti kohaselt on Eesti elupaikade/-rikkuse seisund Euroopa keskmisest parem, kuid suures plaanis on Eesti trendid muude Euroopa piirkondadega sarnased. Kõige suuremad probleemkohad on kuivendus, raied (eelkõige lageraie), rohumaade majandamise lakkamine, koosluste liigilise koosseisu muutumine (sh (invasiivsete) võõrliikide levik), põllumajandusreostus ja veekogude seisundi muutumine. Nende tulemusel võib oluliselt väheneda Eesti elurikkus, keskkonna jätkusuutlikkus ning ökosüsteemiteenuste kvaliteet ja/või kvantiteet.</i></p>
<p>3. Leheküljel 12 on lause „Looduse mitmekesisuse kaitses on üha enam rõhk ökosüsteemide kui terviku kaitse tagamisel ja sellest tulenevalt maastikumastaabilisel lähenemisel.“</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Lisati täpsustus koos viitega definitsioonile: „Looduse mitmekesisuse kaitses on üha enam rõhk ökosüsteemide kui terviku kaitse tagamisel</p>

¹ Eesti Looduse Infosüsteem (EELIS). Liigi ohustatuse hinnang: Ciconia nigra (must-toonekurg) sigiv asurkond 2019. Vastutav hindaja: Ivar Ojaste

² Eesti Looduse Infosüsteem (EELIS). Liigi ohustatuse hinnang: Tetrao urogallus (metsis) sigiv asurkond 2019. Vastutav hindaja: Indrek Tammekänd

<p>Selguse huvides teeme ettepanku lisada mõistele „maastikumastaabiline“ definitsioon või kasutada arusaadavat ja üldtuntud eesti keelset terminit.</p>	<p>ja sellest tulenevalt maastikumastaabilisel (vrd üksiku ökosüsteemi või populatsiooni põhine jne) lähenemisel.”</p>
<p>4. Leheküljel 13 on järgmine väide „Euroopa Komisjoni tellimusel 2021. a alguses valminud uuring näitab, et suurem osa metsa biomassi energeetikas kasutamise viise kas ei aita kaasa süsinikuneutraalsuse saavutamisele, kahjustavad bioloogilist mitmekesisust või on korruga mõlemal moel ebasobivad.“ Viidatud Euroopa Komisjoni tellitud uuringust sellist järeldust küll ei leia. Küll on aga viidatud uuringus toodud riskihinnang teatud tegevustele ja nende mõjudele sealjuures on oluline märkida, et suur osa hinnatud tegevustest ei ole Eesti seisukohast relevantsed.</p>	<p>Selgitus. Väide põhineb otseselt kokkuvõtval diagrammil, mis on toodud nimetatud uuringu lk 9. Lisaks on riske hinnatud erinevates asjaoludes nimetatud uuringu osades: peatükis 5.6 lk 99 süsinikubilansis ja peatükis 5.7 lk 102 elurikkuses.</p>
<p>5. Lk 14 on kirjutatud: „Kliimamuutusel on mõju kogu loodusele, mille tagajärjel väheneb elurikkus...“ Kliimamutused ei kuulu IUCN (Rahvusvaheline Looduskaitseliit) 10 olulisema väljasuremisriski hulka ja Eestis kogeme praeguse kliimamuutuste trendiga kaasnevat elurikkuse suurenemist. Seega ei ole asjakohane kujutada elurikkuse vähenemist kliimamuutustega kaasneva kõige olulisema trendina. https://www.researchgate.net/publication/260496420_Life_history_and_spatial_traits_predict_extinction_risk_due_to_climate_change P.Kareiva, M. Marvier "Conservation Science: Balancing the Needs of People and Nature" 2. ed W.H.Freeman New York</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud. Lauses asendati "väheneb elurikkus" leebema variandiga: "võib väheneda elurikkus". Antud teemat käsitleb süsteemselt BioClim uuring, mis valmis kliimamuutustega kohanemise tegevuskava koostamise raames (lk 72-98). Kindlasti on lühikeses perspektiivis ja 2020. aastatel olulisem maakasutuse mõju kui kliimamuutusega seonduv. Ohustatud ja ka tavalisi liike mõjutavad kõige rohkem keskmine temperatuuri tõus, äärmuslikud kliimasündmused, ka merejää kestuse ning ulatuse määr, samuti mereveetaseme tõus. Kliimamuutustest on kõige enam haavatavamad kasvukohaspetsialistid. Samas, absoluutarvestuses liikide vaheldumisega liigirikkus võimalik et Eestis ei muutu, aga uute liikide tulekuga muutub liigiline koosseis. Ometi kliimamuutustega kaasnevad osade ökosüsteemide hävimised ja teiste ökosüsteemide muutused.</p>
<p>Kultuuriministerium</p>	

<p>1. Programmi punktis 5.4 tuleb „Kultuuri arengukava 2021–2030“ nimetuse juures välja jätta täpsustus „eelnõu“, sest Vabariigi Valitsus on selle novembris 2021 vastu võtnud.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud.</p>
<p>2. Palume kaaluda punktis 5.4 „Sidusa Eesti arengukava 2021–2030“ väljatoomist, sest keskkonnateadlikkuse tegevussuuna all tuleb arvestada Eesti elanike erineva keelelis-kultuurilise tausta ja erinevate infoallikatega. Nimetatud arengukava eesmärgid ja tegevused saavad olla selleks toetavad.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Peatükki 5.4 täiendati nimetatud arengukava käsitlesega.</p>
<p>Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium</p>	
<p>1. KSH programmi tuleb täiendada KEVAD töörühmades täpsustatud KEVADe eesmärkide alusel hinnanguga kas ja milliste eesmärkidega eeldatavalt kaasneb oluline keskkonnamõju (§36 lg2 p4 KeHJS) ning kui seda ei kaasne, tuleb põhjendada, miks ja milliseid mõjusid KSH aruandes täpsemalt hinnatakse. Vt ka 11.01.2022 MKMi saadetud märkusi.</p>	<p>Selgitus. Nagu eelnevalt selgitatud, mõjusid hinnatakse KEVADe kui terviku osas, st asjakohases mahus ja detailsuses tuleb arvestada kõiki eesmärke. Aga see ei tähenda, et mõjude kirjeldus peaks olema ilmtingimata eesmärkide järgi struktureeritud. Hetkel kasutatud metoodikas on mõjude hindamine struktureeritud mõjuvaldkondade (kontrollküsimustik) järgi. Mõjude kirjeldamine eesmärkide kaupa ei anna metoodiliselt midagi juurde, kuid võib tervikpilti moonutada. Näiteks iga eesmärk võib anda väikese ja üksikuna võttes mitteolulise panuse mingile mõjule (nt regionaalareng, majandus). Kõik eesmärgid koos (ehk terve KEVAD) aga võivad anda märkimisväärse ja hindamist vajava mõju. Seetõttu on õigem mõjusid kirjeldada pigem mõjuvaldkondade kaupa.</p>

<p>2. On oluline, et programmis hinnataks mõju KEVADe vastutuste piires ning keskkonnamõju konkreetsete muude valdkondade eesmärkide elluviimise korral hinnataks vastavate strateegiliste dokumentide koostamise käigus.</p>	<p>Selgitus. Oleme nõus, et KEVADe mõjude hindamise käigus ei hinnata teiste valdkondade strateegiliste dokumentide vastutusi ja eesmärke. Käesolev KEVADe mõjude hindamine käsitleb mõjusid, mis kaasnevad KEVADe eesmärkide ja sisuga.</p>
<p>3. Programmis tuleb täpsustada ja põhjendada, miks puuduvad KEVADel, sh eesmärkidel ja poliitikainstrumentidel alternatiivsed meetmed ja arengualternatiivid, mida tuleb KSH aruandes võrrelda vastavalt KeHJS §40. KEVAD saab mõjutama ühiskonna toimimist, sh majandustegevust ning seetõttu tuleb tõsisemalt suhtuda sellesse, mida KEVAD tervikuna ning mida ühe või teise KEVAD valdkonna eesmärgid ja poliitikainstrumendid võivad kaasa tuua erinevatele sektoritele ning millised võiksid olla seejuures alternatiivsed võimalused nii keskkonna- kui sotsiaalmajandusliku mõju ennetamisel ja vältimisel.</p>	<p>Selgitus. KEVADe koostamisel lähtutakse Vabariigi Valitsuse 19.12.2019 määrusest nr 117 „Valdkonna arengukava ja programmi koostamise, elluviimise, aruandluse, hindamise ja muutmise kord“ ja „Strateegilise planeerimise käsiraamatust“, mille kohasel alternatiivsed stsenaariumid ei ole arengukavas kohustuslikud. KEVADe kui terviku koostamisel ei ole ettenähtud alternatiivseid stsenaariume ja seetõttu ei saa neid ka mõjude hindamisel hinnata. KEVADe koostamisel kaalutakse erinevad võimalused läbi arengukava koostamise eri etappides arutelude teel. Kui KEVADe koostamise käigus tekib tegevussuundades alternatiivseid stsenaariume, siis hinnatakse neid ka mõjude hindamise raames.</p>
<p>4. Läbivalt ei ole dokumendis näha seost keskkonnavalaste ja majanduslike aspektide vahel. Võib jääda mulje, et need teemad on meil nõ „silodes“. Selle asemel võiks ka KEVADe puhul olla selgem näha (iga teema lõikes), et ökosüsteemi teenused on Eesti majandusele kriitilise tähtsusega. Samas peab olema läbivalt näha tasakaalu leidmise olulisust ühiskonna heaolu, majanduse ja keskkonnakaitse vahel. Hetkel jääb dokumendi puhul mulje, et</p>	<p>Selgitame, et hindamise käigus on kindlasti asjakohane arvestada ka seost keskkonnavalaste ja majanduslike aspektide vahel. Selle kohta on programmis (peatükk 7) ka eraldi lõik, mis käsitleb seoseid keskkonnavaldkonna ja teiste tulemusvaldkondade vahel. Täpsustasime lõigu viimast lauset järgmiselt: “Seejuures tuleb vajadusel arvestada ka seoseid keskkonnavalaste, sotsiaalsete ja</p>

<p>keskkonna kahjustamise põhjust kui sellist Eestis väga ei ole ning seetõttu võime seda lihtsalt lõpetada. Vaid väheste teemade puhul on olemas lühike kirjeldus nõ vastuargumentidest, vt nt lk 27 („Mere riigikaitse kasutamine“). „Ühtlasi kaasneb halva keskkonnaseisundiga oluline negatiivne majanduslik mõju näiteks mereturismiga seotud majandussektorile...“ on samm õiges suunas, kuid siinjuureks tahaks natuke põhjalikumalt ja mitmekülgsemat analüüsi. Sama kehtib ka „Mitme koormuse piiramisel on vaja leida tasakaal hea seisundi saavutamise ja sotsiaalsete vajaduste rahuldamise vahel“ puhul. Näiteks võiks lk-l 33 olev keskkonnatasude süsteemi eesmärkide kirjeldus põhjalikumalt käsitleda sellega kaasnevat mõjusid õiglastele turutingimustele (vältimaks tragedy of commons) jms.</p>	<p>majanduslike aspektide vahel ning erinevate strateegiliste dokumentide koosmõju.”</p>
<p>5. Sisuliselt ei ole jätkuvalt välja toodud uute tehnoloogiate mõju, piiranguid ja rakendamise võimalusi (näiteks tehisintellekt ehk krattide rakendamine, asjade internet ja paljud muud). Teeme ettepaneku hinnata KSH programmis milline keskkonnamõju uudsete tehnoloogiate ja nende rakendamist võimaldava innovatsiooniga võib eeldatavalt kaasneda, sh kas võib eeldatavalt kaasneda olulist keskkonnamõju. Ühtse mõju hindamise taustal on oluline ka andmete standardiseerimine, et lähtealused oleksid samad, st ka andmete (sh toodete ja teenuste) standardiseerimise osa vajab selgemat lähenemist.</p>	<p>Nagu eelnevalt selgitatud, nii KEVADe kui ka mõjude hindamise raames arvestatakse võimalike uute tehnoloogiatega. Samas märgime ka, et uute tehnoloogiatega arvestatakse läbivalt (mitte eraldi teemana). Tehnoloogiad on vahend sisuliste eesmärkide saavutamiseks, mitte eesmärk omaette. Juhul kui KEVAD näeb ette meetmeid näiteks seoses tehisintellekti ehk krattidega, asjade internetiga vm, hinnatakse mõju hindamise käigus ka nende meetmete võimalikke mõjusid. Võtame teadmiseks, et mõjude hindamise andmed oleksid standardsed ja võrreldavad.</p>

<p>6. KSH programmis tuleb hinnata mh eeldatavalt kaasnevat piiriülese keskkonnamõju võimalikkust vastavalt §36 lg2 p4 nõuetele. Leiame, et strateegilises planeerimisdokumendis peab piiriülene tasand olema kaetud muuhulgas selleks, et olla selgeks indikatsiooniks meie keskkonnavalastest huvidest näiteks kliimapoliitika rahvusvahelistes aruteludes. Ka edukus ringmajanduse ja avaandmete taaskasutuse eesmärkide saavutamisel on tihedalt seotud globaalsete tarneahelate, rahvusvahelise kaubanduse ja koostööga. Seega ei ole paslik väide, et märkimisväärset piiriülest mõju KEVAD endas ei kätke. Muuhulgas tuleb nii siseriiklikku kui ka piiriülest keskkonna mõju hinnata seoses kestliku rahastuse ja aruandlusega ettevõtluses (sh infrastruktuuriprojektide puhul).</p>	<p>Nõustume, et KEVADel võib olla ka piiriüleseid mõjusid. Selgitame, et mõjusid hinnatakse täpsemalt KSH aruande etapis. Programmis on vastavalt viidatud KeHJS § 36 lg 2 p 4 selgitatud piiriülese mõju esinemise võimalikkust. Nagu programmis juba ka praegu öeldud: "Mõju hindamine hõlmab ka hinnanguid võimaliku piiriülese mõju osas."</p>
<p>7. Täpsustada tuleb programmi lk 13 on väidet: "Ka vesinikuenergeetika tulek sisaldab hulgaliselt majanduslikke ja tehnoloogilisi takistusi. Seda eelkõige täielikult puuduva vesinikutaristu tõttu, aga ka selle sobimatuses Eesti hõredasse hajaasustusse." Puudub põhjendus, miks hajaenergia lahendused on Eestis sobimatud. Täna on arendamisel tehnoloogiad, mis võimaldavad taastuenergiat salvestada vesiniku kujul ja võivad saada oluliseks alternatiiviks hajaasustusega piirkondades elektrienergia nõudluse rahuldamiseks.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Peatükki 4.2 täiendati lausetega: „Hajaasustuses tingib tarbijaskonna vähesus tulenevalt klassikalistest turumajanduse põhimõtetest kõrge hinna toote/teenuse pakkumisel. Samas on seal aga madalam ostujõud. Lisaks on probleemsed piirkonnad, kus vajalikku taastuenergiat ei toodeta ning puudub ka infrastruktuur selle tarneks. Maal hajusalt elav rahvastik on kiiresti vähenev ja/või vananev, mis tõenäoliselt samuti ei toeta tehnoloogilist uuenduslikkust.</p>
<p>8. Ptk-i 4.12 „Ruumiandmete tagamise tegevussuund“ tuleb täpsustada "Looduskeskkonna ruumiandmete tagamise tegevussuund". Seda on vaja selguse huvides, sest ehitatud keskkonna ruumiandmete strateegia sõnastatakse Ehitatud keskkonna arengukavas. Ruumiandmete puhul on oluline arvestada, et ruumiga seotud andmed asuvad ka väljaspool Maa-ametit ja keskkonnavaldkonda. Ehitatud keskkonnaga seotud detailsed andmed asuvad nii Ehitisregistris kui ka Teeregistris. Planeeringute andmed koondatakse kokku uude üleriigilisse ühtsesse planeeringute</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud. Andmete koondamise osas viidi peatükki 4.12 sisse täpsustus, et oluline on avaldada andmeid võimalikult ühest aknast, kuid hindamist vajab ka see, millised andmebaasid tuleks koondada ühte. Nõustume, et ruumiandmed asuvad ka väljaspool Maa-ametit ja keskkonnavaldkonda ja seda on oluline arvestada. KEVADe ruumiandmete tagamise tegevussuund peab silmas INSPIRE direktiivist lähtuvat vastutust ja kohustusi paljudele avaliku teabe valdajatele. Ruumiandmete paljususe väljendub hästi ruumiandmete</p>

<p>andmekogusse (PLANK). KEVADe raames ei tohiks rõhku panna andmebaaside koondamisele, vaid andmete paremale kättesaadavusele ja ühilduvusele läbi vastavate teenuste. Laiemalt tuleks vaadata ka ühise rahvusvahelise taksonoomia rakendamist, et oleks vähem tõlkimist ja sellest tulenevat müra andmete vahetamisel. Ehitatud keskkonna puhul tuleb kindlasti arvestada CCIC klassifitseerimissüsteemiga. https://ehituskeskus.ee/ccic</p>	<p>kataloogis, kus juba praegu vahendatakse ligipääsu 236 ruumiandmekogumi andmetele ja kuhu pidevalt hõlmatakse uusi andmestikke vastavalt nende andmestike korrastamisele paljude teabevaldajate tegevuse tulemusena. Lisaks Teie poolt väljatoodud ehitatud keskkonna ruumiandmetele ja looduskeskkonna ruumiandmetele on INSPIRE direktiiviga kaetud ruumiandmed nt haldusüksused, aadressid, tootmis- ja tööstusrajatised, põllumajandus- ja vesiviljelusrajatised, inimeste tervis ja ohutus, elanikkonna jaotumine, statistilised üksused. Ruumiandmete tegevussuund on mitmekülgsema fookusega kui looduskeskkonna või ehitatud keskkonna ruumiandmed, on igati asjakohane, et peatüki nimes ei täpsustata, milliseid ruumiandmeid kitsalt arengukava käsitleb. Tegevussuuna ümbernimetamine kitsalt looduskeskkonna andmeid kaasavaks oleks sisule mittevastav. INSPIRE direktiiv on Euroopa Liidu direktiiv, mis on seadusandlikult Keskkonnaministeriumi kureerida.</p>
<p>9. Programmi ptk-is 4.14 „Keskkonnateadlikkuse kujundamise tegevussuund“ tuleb lisaks teadlikkuse suurendamisele välja tuua ka juhtimise kvaliteedi aspekt – näiteks, tagamaks vajalik kohanemisvõime ning efektiivne infovahetus tarneahelas ja ettevõttes endas. Lähtuda võiks ka Vastutustundliku Ettevõtluse uuringu raames antud poliitikasoovitustest. https://mkm.ee/sites/default/files/vastutustundliku_ettevotluse_ja_tarbijakaitumise_kujundamise_uuring_2020.pdf</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Nõustume, et võiks välja tuua vastutustundliku ettevõtluse väärtustamise vajaduse, ent muus osas on keskkonnateadlikkuse peatükk (4.14) keskendunud ikkagi KeMi haldusala tegevustele. Juhtimise kvaliteedi tagamise tegevused on aga selgelt (ka viidatud dokumendis tooduna) MKMi haldusalas. Ka on üldistusaste erinev. Sellest tulenevalt lisati ptk-i 4.14 järgnev lause: „Vastutustundliku ettevõtluse ja tarbijakaitumise kujundamise uuring 2020“ toob välja ka vajaduse väärtustada vastutustundlikku ettevõtlust, mis aitab tagada efektiivse infovahetuse (sh keskkonnateadlikkuse) nii tarneahelas kui ka ettevõttes endas.“ Juhime tähelepanu, et Teie lisatud link ei avane.</p>
<p>10. Programmi punktis 4.2 on jätkuvalt kirjas väide „Laiemaks teemaks on heaolu kasvus energia lõpptarbimise suurenemine, mis sisaldab nii</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud.</p>

<p>suurenevat elamufondi kui autostumist." Jääme 11.01.2022. a seisukoha juurde, et energia lõpptarbimine ei ole otseses seoses elamufondi mahu kasvuga, kuivõrd uute hoonete energiatõhusus pidevalt kasvab. Käesoleva sajandi jooksul ei ole elamufondi energia lõpptarbimine oluliselt muutunud ja arvestades renoveerimismahtude tõusu, aga ka hoonete väljalangevust, võib prognoosida hoonefondi energiatarbimise vähenemist. Lisaks jääb väite tähendus arusaamatuks, kuivõrd CO2 emissioonide vähenemine saab toimuda energiatarbimise muutustest sõltumatult.</p>	<p>Kodumajapidamiste <u>energiatarbimine</u> tõusis 2015-2019. aastatel 36000 TJ-lt 40000 TJ-le. <u>Sõiduautopark</u> kasvas 2015-2020. aastatel 15%, ületades 800000 sõiduauto arvu. Faktiliselt on toimunud suurenemine. Nimetatud laused täiendati järgnevalt: „Laiemaks teemaks on heaolu kasvus energia lõpptarbimise suurenemine, mis on senini väljendunud nii <u>kodumajapidamiste energiatarbimise</u> kasvus kui jätkuvas <u>autostumises</u>.”</p>
<p>11. Teavitame, et MKM tellitud mahukas uuring "Tühjenenud korterelamu lammutamisel tekkivate materjalide korduskasutuse ja ringlussevõtu rakendusuuring" on valminud, ning sisaldab ettepanekuid ja poliitikasoovitusi. Palume sellele uuringule programmi ptk-is 4.3 „Ringmajanduse valdkond“ viidata ning kasutada mõju hindamisel. Edastame Keskkonnaministeeriumile lingi uuringule koheselt, kui oleme selle jõudnud üles panna.</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud. Korterealamute lammutamisel tekkivate materjalide korduvkasutus ja ringlussevõtt ning selle arendamine on kahtlemata väga oluline teema ning viidatud uuringut on asjakohane mõjude hindamisel sobivas täpsusastmes kasutada. Kuid peatüki 4.3 "Ringmajanduse valdkond" eesmärk on käsitleda ja kirjeldada valdkonna hetkeolukorda üldisemalt ja laiemalt. Seetõttu ei ole spetsiifiliste uuringute väljatoomine antud peatükis asjakohane.</p>
<p>12. Ptk-is 4.5 maavarade tegevussuuna osas peab märkima, et järeldus, et alati on võimalik kiiremalt kaevandada ja see on keskkonnasäästlikum (lk 20), ei ole tihti pädev ja arvesta mitmeid aspekte. Nimelt eeldab näiteks kohalike teede korrashoidmine aeg ajalt materjali, mida peab võtma objekti lähedusest. Samuti näiteks veerežiimi ei ole võimalik taastada, kui järkjärguliselt peab karjääre taastama jne. Enne sellise seisukoha esiletoomist on tarvis olukorra erinevad aspektid analüüsida.</p>	<p>Ettepanekuga ei ole arvestatud. Viidatud peatükis ei ole väidetud, et alati on võimalik kiiremini kaevandada. Probleemina on välja toodud, et ressursitasude süsteem soosib pikalt lahti olevaid karjääre. Teie poolt kirjeldatud probleemi on võimalik näiteks lahendada nii, et maavara toodetakse nõ lattu, kas samal territooriumil või selle läheduses. Programmis on selgitatud, et looduskeskkonnale on soodsam, kui ei ole avatud kogu karjäär korruga vaid osade kaupa.</p>
<p>13. Lk 29 on viidatud ja toodud näide siseriiklike või Euroopa Liidu tasandite ambitsioonide konfliktikohtadele. Konkreetsed konfliktikohad võiks olla välja toodud läbivalt ehk iga teema lõikes. Teema lõikes tuleks avada ka seda, mida tähendab lk 29 toodud lause „Mitte üksnes veekeskkonna seisukohast, vaid laiemalt kogu</p>	<p>Ettepanekuga ei ole arvestatud. Antud peatükis on toodud näide, mis võib viltu minna, kui erinevates valdkondades tegutsetakse eesmärkide püstitamisega eraldiseisvalt ja mis on ohud, kui võetakse liiga ambitsioonikad eesmärgid. Neid ohte tuleb KEVADet koostades silmas pidada.</p>

<p>keskkonnavaldkonnas on väga oluline tähelepanu pöörata seatavate ambitsioonide ja eesmärkide jõukohasusele ning teostatavusele" iga konkreetse probleemi puhul. Teatud aspekte käsitleb dokument märkimisväärse detailsusega, samas viidatud põhimõttelised komponendid on vaid mainitud ja sisustamata.</p>	<p>Mõju hindamise ekspertgrupil on ülesanne hinnata eesmärkide kooskõla üksteisega. Ekspertgrupp võib anda hinnanguid ka ambitsioonide jõukohasuse kohta, aga paljuski sõltub see riigi enda seatavatest prioriteetidest. St paljud keskkonnaeesmärgid on saavutatavad kui selleks eraldatakse vajalik rahaline ressurss ja (poliitiline) tahe. Kui neid komponente ei eraldata, siis paljud eesmärgid saavutatavad ei ole.</p>
<p>14. Programmi ptk-is 5.6 palume viidata ehitatud keskkonna arengukava ettevalmistamisele järgmiselt: „Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium koostöös Rahandusministeeriumi, Kultuuriministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumiga on tellinud (analüüsi teostaja on Euroopa Komisjoni poolt kinnitamisel) analüüsi "Sidusa ruumipoliitika kujundamine kvaliteetse ja jätkusuutliku elukeskkonna saavutamiseks", et välja selgitada planeeritava ehitatud keskkonna arengukava ulatus ja sisu. Ehitatud keskkonna arengukava algatamise ettepanek plaanitakse esitada Vabariigi Valitsusele 2023. aasta esimesel poolel."</p>	<p>Võtame teadmiseks, aga ettepanekuga otseselt mittearvestatud. Kõnealune peatükk käsitleb koostamisel või juba olemasolevaid strateegilisi dokumente, millega tuleks KEVADE ja KSH koostamisel arvestada. Tulenevalt KEVADE ajagraafikust ei ole võimalik KEVADE koostamisel planeeritava ehitatud keskkonna arengukavaga sisuliselt arvestada st, pole võimalik ka tuvastada võimalikke kokkupuutepunkte (sh, vastuolulisi). Juhime tähelepanu, et KEVAD käsitleb ruumiandmeid kõikide valdkondade üleselt. Seetõttu on sellest ühe osa, ehitatud keskkonna, hilisem detailsem käsitus ehitatud keskkonna arengukavas igati ühiskonna ootustele vastav. Üldisema vaate olemasolu KEVADEs ei ole takistuseks detailsema vaate kujundamisele selle ühes alateemas.</p>
<p>15. Palume programmi punkti 5.6 „Seosed muude strateegiliste arengudokumentidega" lisada seos Turismistrateegiaga 2022-2025, mis on koostamise lõppjärgus. Turismistrateegia osa on kestlik loodusturism ja turismi rohepööre. Turismistrateegia kavandiga saab tutvuda eelnõude infosüsteemis.</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Nimetatud strateegia käsitus lisati peatükki 5.6.</p>
<p>Tallinna Keskkonna- ja Kommunaalamet</p>	
<p>1.KEVAD 2030 KSH programm vastab struktuurilt ja mahult KeHJS §-s 13 sätestatud nõuetele. Arusaamatuks jääb, miks oli vaja KSH programm koostada veel valmimata arengukavale. Nimelt on programmi koostajad maininud, et „<i>KEVADE täpsem struktuur pole käesoleva programmi</i></p>	<p>Selgitame, et programm on alles mõju hindamise esimeses etapis. Praktikas koostatakse KSH programm strateegilise planeerimisdokumendi koostamise algetapis, seega on paratamatu, et strateegilise planeerimisdokumendi sisu pole selleks hetkeks valmis. Programmi etapile järgneb KSH aruande etapp, milles</p>

<p><i>koostamise hetkeks lõplikult paigas...</i>" (lk. 8) ja „...ei ole käesoleva programmi koostamise hetkel võimalik lõplikult ja detailselt ette kirjutada mõjude hindamise meetodikaid (eri teemade lõikes), <u>kuna teada ei ole veel KEVADe enda sisu, detailsus jne</u>" (lk. 53). Tekib küsimus, et kas veel valmimata KEVAD 2030 alusel koostatud KSH on ikka adekvaatne?</p>	<p>mõjusid hinnatakse. Aruande etapi ja mõjude hindamise ajaks on valminud ka KEVADe sisu, mida hinnata.</p>
<p>2. KSH programmi aluseks olevad ja lk. 8 loetletavad tegevussuunad ei ole esitatud (sõnastatud) sellisel moel, mis oleks sobilik laia haardega strateegilisele dokumendile. Tegevused on esitatud liialt kitsalt, mistõttu pole aru saadav, kas looduse kaitse, jätkusuutlikkuse ja tervisliku elukeskkonna tagamiseks on kõik olulised valdkonnad arvesse võetud ning kaetud. Näiteks tegevussuunas „jäätmeäitluse korraldamine“ ei ilmne jäätmeäitluse põhieesmärk „jäätmeteta tootmine/jäätmetekke minimeerimine“. Keskkonnavaldkonna arengukava on strateegiline dokument, mille tekstis peab selgelt kajastuma kõige põhilisem ja perspektiivsel oluline, mille olulisus jääb kehtima olenemata ajast ja kohast. Kitsaid taktikalisi tegevusi käsitleb meetmekava.</p>	<p>Selgitus. KEVADe tegevussuunad on moodustatud vastavalt keskkonnavaldkonna alavaldkondadele. Tegevussuundade lõplik nimetus loksud paika arengukava valmimise etapis, mis ei takista tegevussuundade sisustamist. Sisu poolest hõlmavad tegevussuunad keskkonnavaldkonna alavaldkondadele koos kõikide seal sisalduvate teemadega. Teie poolt viidatud jäätmeäitluse korraldamise tegevussuund hõlmab kogu jäätmete valdkonda. Samaaegselt on valmimas ka Riigi jäätmekava 2022-2028.</p>
<p>3. EL strateegilisi keskkonnadokumente läbiv punane joon on looduse ja inimese tervis. Tervise tagamisel on väga suur osa looduslikul inimese poolt reostamata elukeskkonnal, ka keskkonnateadlikkusel. Kui keskkonnateadlikkuse teema leiab KEVAD 2030 KSH programmis kõikeläbivat käsitlust, siis (keskkonna)tervise ja tänapäeval väga olulise keemilise reostuse teema (õhu, mulle, vee, organismide/toidu saastatus ohtlike ainetega) on KEVAD 2030 programmis väga nõrgalt käsitletud.</p>	<p>Selgitus. Kommentaaris on silmas peetud ilmselt seda, et keskkonnateadlikkus on KEVADes eraldi tegevussuund. Samas, ei saa nõustuda, et keskkonnatervise ja -reostuse teemad oleksid puudu, need avalduvad KEVADes samuti (nt välisõhu kaitse, kiirgusohutuse ja vee kaitse tegevussuundade all). KEVADe tegevussuundi KSH programmiga muuta ei saa. Mõjude hindamise jaoks avalduvad kõik ettepanekus nimetatud teemad piisavalt kontrollküsimustikus lisa 2.</p>
<p>4. KSH programmis (ju siis ka mitte KEVAD 2030-s, mis pole veel valminud) pole üldse käsitletud mullatervist ja kaitset, kuigi just muld on eluks vajalike toidukultuuride kasvustraat, looduslikult väga elurikas, akumulatsioon keskkonnareostust, bioloogundab seda ja on kõigi</p>	<p>Ettepanekuga on arvestatud. Peatükki 4.1 (Elurikkuse valdkond) lisati lause: „Tähelepanu tuleb pöörata ka mullatervisele ja mullakaitsele.“</p>

<p>teiste ökosüsteemide mõjutaja. Peatükk 4.11 Maatoimingute korraldamise tegevussuund on väga ühekülgne (keskendunud maakorraldusele, kliimamuutustele), ei ilmne et käsitlust leiaks mulla kemiseerimine, erosioon, liigiline vaesestumine.</p>	
<p>5. Peatüki 4. Keskkonnavaldkonna hetkeolukord alapeatükk 4.15 Keskkonnahariduse tegevussuund (Keskkonnavaldkonna hetkeolukord) algab lausega „Keskkonnahariduse,..., olukord Eestis on väga hea“ ei vasta reaalsusele. Reaalsus näitav hoopis muud: loodusteaduste vastu huvi väheneb, ülikoolid kärbivad rahapuudusel sisulist keskkonnaharidust, keskkonnakorralduse õppekavasid suletakse.</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud. Keskkonnahariduse olukord Eestis on siiani hea, st ei ole alust väita muud. Eemaldasime sõna “väga”, kuna mure- ja paranduskohti siiski leidub. Üheks selliseks on kõrgharidusega seotu, kus loodusainete õpetaja eriala vastu on huvi väike, samas õpetajate vajadus ja tegevõpetajate keskmine vanus kõrge (OSKA uuringuaruanne, 2018). https://oska.kutsekoda.ee/uuring/haridus-ja-teadus/ Aga pole võimalik hetkel tõenduspõhiselt väita, kas ja kuidas see mõjutab juba praegu koolides ja mitteformaalhariduses pakutava säästva arengu hariduse kvaliteeti ja kättesaadavust. Ja teisalt - kõrghariduse alarahastus mõjutab ka keskkonnaerialasid, arvatavasti suletakse või vähendatakse seda valdkonda uuel õppeaastal veelgi, ent see eeldaks juba konkreetset uuringut ja võrdlemist. Täiendasime peatükki 4.15 järgneva kahe lausega: „Probleemiks on ka loodusainete õpetajate järelkasv – OSKA uuringuaruanne (2018) toob välja, et huvi eriala vastu on väike, samas aga õpetajate vajadus suur ning töötavate õpetajate keskmine vanus kõrge. Seoses kõrghariduse alarahastusega võib eeldada negatiivset mõju ka keskkonnaerialade pakkumisele ülikoolides.“</p>
<p>6. Peatükk 5. KEVADe seos muude strateegiliste planeerimisdokumentidega alapeatükk 5.3 Kaitseministeerium all käsitletud „Riigikaitse arengukava 2017-2026“ põhieesmärk on julgeolekuohtude maandamine ja elutähtsate teenuste kestlikkuse tagamine. Looduskeskkonna (ökosüsteemid, maastikud, mullastik,</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud. Täiendasime vastavalt peatükki 5.3 “Riigikaitse arengukava 2017-2026” seoseid, et võimalik vastuolu eesmärkide vahel tuleks selgemalt välja. Siiski juhime tähelepanu, et nimetatud arengukaval võib olla lisaks KEVADega vastuolule ka positiivseid kokkupuuteid. Näiteks saab elutähtsate teenuste</p>

<p>veekogud, märgalad), liigirikkuse jne kaitset militaartegevused ei toeta. Kahjuks ei toeta kõneallosed arengukava ka joogivee varude ja kvaliteedi kaitsmise vajadust, kuigi joogiveega varustus on elutähtis teenus. Ka kliima aspektist on sõjaline tegevus siiski negatiivne. Seega positiivsed kokkupuude KEVAD 2030-ga puuduvad ja seda peaks ka KSH programm välja tooma.</p>	<p>kestlikkust ja julgeolekut tagada viisidel, millel on ühtlasi positiivne mõju ka looduskeskkonnale (nt on julgeolek seda parem, mida paremini suudetakse alandada loodusõnnetuste riske; elutähtsaid teenuseid mõjutavad tarnetakistused, mille tõenäosust saab samuti vähendada alandades loodusõnnetuste riske jne).</p>
<p>7. KSH programmi koostanud eksperdirühm koosneb (alapeatükk 10.2 Eksperdirühm) 13 liikmest, mis on arvukselt piisav. Kaetavatest valdkondadest on ülekaetud jäätmeäitluse-ringmajandus (3 eksperti) ja praktiliselt katmata keskkond-tervis ja keskkonnatervis valdkond. Keskkond-tervis teema on erakordselt oluline, kuna kõigi organismide, sh inimese, tervis ja järglaste saamise võime oleneb elukeskkonna puhtusest/kvaliteedist - ohtlike ainete, plasti (ka mikroplasti) ja müra reostusest. Keskkonna seisundile õige hinnangu saamiseks tuleks ekspertgruppi täiendada keskkond-tervis ja keemilise reostuse alal pädevust omavate spetsialistidega. Ekspertgruppi võiks kuuluda ka muldade ökosüsteemide ja mullakasutuse alal teadmisi omav spetsialist.</p>	<p>Selgitus. Programmi koostanud töörühm tuleneb hanke nõuetest. Antud juhul oleks asjakohane vajadusel täpsustada KSH aruande koostamisse kaasatavate ekspertide/valdkondade loetelu. Keskkonna puhtuse/kvaliteedi (reostuse) teema on nimetatud loetelus hetkel kaetud erinevate keskkonna valdkondade (välisõhk, kiirguskaitse, veekeskond) kaudu. Muldade ökosüsteemide teema on kaetud elurikkuse valdkonna kaudu. Lisatud on ka tingimus "Vajadusel tuleb kaasata täiendavaid eksperte katmata teemade hindamiseks."</p>
<p>Rahandusministeerium</p>	
<p>1. Lisada programmi KEVAD rakendamisel Eesti asustussüsteemile, regionaalarengule ning piirkonniti kahaneva ja vananeva elanikkonna elukeskkonnale avalduvate mõjude arvestamise vajadus ning sellest lähtuvalt täiendada mõjude määramise kontrollküsimustikku. Soovime täiendavalt selgitada, et Rahandusministeeriumi poolt esitatud ettepanek on ajendatud vajadusest arvestada tänaseks päevaks aja- ja asjakohasema kontrollküsimustikuga, kui seda on Riigikantselei poolt koostatud mõjude hindamise metoodikas sisalduv kontrollküsimustik. Nimelt on Justiitsministeerium uue õigusloomekeskkonna väljaarendamise käigus regionaalarengule mõju</p>	<p>Ettepanekuga on osaliselt arvestatud. Hetkel programmis kasutatud Riigikantselei arengukavade koostamiseks mõeldud kontrollküsimustik katab ettepanekus nimetatud põhiteemad (regionaalareng ja vananev ühiskond) samaväärselt Justiitsministeeriumi koostatud uue kontrollküsimustikuga. Näiteks on viidatud probleemistik kahaneva ja vananeva elanikkonna osas kajastatud lisa 2 küsimuses 3.3.2.2 „Kas eelnõu mõjutab mõne piirkonna elanikkonna hariduslikku- ja vanusstruktuuri või elanike arvu ja rändesaldo muutuseid, sh kas soodustab suuremat koondumist mõnda tüüpi piirkondadesse või sealt väljarännet?“ Justiitsministeeriumi uues küsimustikus esitatud teemadest on hetkel</p>

<p>hindamise kontrollküsimustikku uuendanud (vt täpsemalt Justiitsministeeriumi kodulehelt).</p> <p>Viidatud regionaalarengule mõju hindamise kontrollküsimustiku rakendamine võimaldaks välja selgitada palju küsimusi ja mõjusid, mida Riigikantselei praegu kasutatav metoodika esile ei too ja jäävad tähelepanuta. Ennekõike sisaldab see mitmeid tulevikku suunatud küsimusi, millega seotud regionaalarengu mõjude arvestamine on niivõrd olulise ja laiahaardelise arengukava koostamisel vältimatu. Kuna olete ka oma esitatud vastuses kinnitanud vajadust asjakohaseid mõjusid kogu ulatuses hinnata, on seda võimalik KEVADe raames just viidatud regionaalarengule mõju hindamise kontrollküsimustiku kasutamisel teha. Seetõttu palume Rahandusministeeriumi esialgse ettepanekuga siiski täielikult arvestada.</p>	<p>programmist puudu otsene küsimus võimalikust mõjust ruumiloomele või ruumi arengut mõjutavatele otsustele. Sellest tulenevalt lisasime elukeskkonda puudutavate küsimuste 1.3.2.2, 1.3.2.4 ja 1.3.2.6 vastustesse täienduse: "Hindamisel arvestada läbivalt ka kaasaegseid ruumiloome põhimõtteid."</p>
--	--

Keskonnavaudkonna arengukava (KEVAD) mõjude hindamise programmi avalik arutelu

PROTOKOLL

Asukoht: MS Teams (veebikohtumine)

Toimumise aeg: 31. märts 2022. a kell 14:00-15:45.

Päevakava:

1. Ülevaade KEVADe koostamisest – Krista Tõnisson
2. Ülevaade KEVADe mõjude hindamise programmist ja selle koostamisest – Jaak Järvekülg
3. Küsimused-vastused

Keskkonnaministeeriumi (KeM) eelarve- ja strateegiaosakonna juhataja Andrus Pirso tegi sissejuhatuse, kus tõi välja, et KEVAD on ülimalt oluline dokument, kuhu peaks kirja saama keskvalitsuse tegevus ja arengusuunad järgnevat 10 aastaks, mis peab tuginema keskkonnavaldkonna vajadustele ning tänas kõiki, kes esitasid ettepanekuid KEVADe mõjude hindamise programmi avaliku väljapaneku jooksul.

Keskkonnaministeeriumi eelarve- ja strateegiaosakonna nõunik Krista Tõnisson tegi KEVADe koostamise protsessi tutvustava ettekande.

Mõjude hindamise programmi koostamise juhtekspert Jaak Järvekülg (Hendrikson & Ko) tegi mõjude hindamise programmi ja selle koostamist tutvustava ettekande.

Küsimused-vastused:

Küsimus: Martin Menert - Mainisite varasemaid valdkonda puudutavaid dokumente. Sellega seoses - kuidas suhestub KEVAD Säästva Arengu Seadusega? Täpsemini, kas see seadus plaanitakse jätta senisesse vormi ka pärast KEVADe rakendamist ning milliseid meetmeid olete KEVADe protsessi raames plaaninud seaduse sisulise täitmise tõhustamiseks?

Vastus: Krista Tõnisson - Säästva arengu seadus loodi juba aastaid tagasi ja oli Eesti jaoks väga eesrindlik. Nüüdseks on alates 25.09.2015. kinnitatud ülemaailmselt kestliku arengu eesmärgid (17 tk rahvusvaheliselt ja Eestis neile lisas ka kultuuri säilimise, seega kokku 18) ja nende saavutamise 2030 Kestliku arengu tegevuskava. Need eesmärgid on universaalsed ja koos mõõdikutega kõigil tasandil. Eesti 2035 poliitika põhiline lähtekoht on kestlik areng. KEVAD omakorda lähtub Eesti 2035 dokumendist. Säästva arengu seadus tõenäoliselt vajab uuendamist, kuid printsiipide mõttes on see tugev, et säästva arengu eesmäärke täidetakse.

Küsimus: Janne Tamm (Eesti Geoloogiateenistus) – Kuhu kuulub Põlevkivi kasutamise arengukava 2030 strateegilise planeerimise raamistikus?

Vastus: Krista Tõnisson – Arutelu põlevkivi kasutamise arengukava üle veel käib.

Küsimus: Jüri Rass, MKM - Kuidas saab mõjusid hinnata, kui pole veel eesmärki ega tulemust, mida hinnata?

Vastus: Jaak Järvekülg - Hetkel me ei hindagi mõjusid, koostasime alles mõjude hindamise programmi. See on dokument, mis paneb paika, kuidas ja mis põhimõtetel hakatakse mõjusid hindama. Mõjude hindamiseks kuulutatakse alles hange välja ja plaanis on realselt mõjude hindamisega tegelema hakata suvel. Kogu mõjude hindamise protsess saab läbi alles järgmise aasta kevadel.

Küsimus: Kai Rosin (Keskkonnaagentuur) - Kas hindamisega tegelevad eksperdid on/peavad olema neutraalsed? St ei tegutse ise täpselt samas valdkonnas.

Vastus: Jaak Järvekülg – Mõjude hindamise eksperdid peavad olema neutraalsed ja objektiivsed ja neil ei tohi olla endal seost või huvi kavandatava tegevusega. Mõjude hindamise ekspertrühm on eraldi KEVADe koostajatest ja KEVADe koostamise töös ise ei osale. Ekspertrühm annab objektiivse kõrvaltseisva hinnangu.

Küsimus: Toomas Lemming (Uustalu talu, Põliseestlaste esindaja) – KEVADe vastavust hinnatakse teiste strateegiliste dokumentidega ja eesmärkidega. Kuidas KEVAD on Eesti riigi põhieesmärkidega seotud? Põhiseadusega on püstitatud Eesti riigi põhieesmärk – säilitada Eesti rahvuse, keele ja kultuuri järjepidevus – seda peavad kõik arengukavad aitama täita. Praegu ei selgu mil moel KEVAD haakub Eesti riigi põhieesmärgi saavutamise ja millisel moel see aitab kaasa selle saavutamisele.

Vastus: Jaak Järvekülg – Eeldame, et ka KEVADe koostajad töötavad Põhiseaduse kohaselt, st Põhiseadusega peaks KEVAD nii või teisiti juba teostamisel olema kooskõlas, selleks ei pea eraldi mõjude hindamist tegema.

Andrus Pirso – KEVAD lähtub üleriigilisest strateegiast Eesti 2035 ja selles sõnastatud viiest sihist, millest kaks on inimene ja ühiskond. KEVAD peab olema kooskõlas strateegias Eesti 2035 püstitatud sihtidega. Keskkonnaseisundi paranemine on elanikkonna seisundi paranemisel oluline.

Jaak Järvekülg – Mõjude hindamise aluseks olev kontrollküsimustik katab ka eesti keele ja kultuuri säilimise teemad. Kas on küsija soovib täpsustada konkreetsemalt teemat, et midagi puudu?

Toomas Lemming (Uustalu talu, Põliseestlaste esindaja) – Kultuuri järjepidevust kannavad isikud ja inimesed, Eesti kodanikud, mitte Vene oligarhidest metsaomanikud, kes on ostnud tuhandeid hektareid metsa kokku. Maa ja metsa omand näitab seda, mismoodi on meil võimalik säilitada kultuuri looduslikku mitmekesisust. Mida rohkem on meil metsaomanikke ja erinevaid metsaomanikke, seda paremini säilib meil looduslik mitmekesisus, kui meil on 100 000 ha ühel omanikul metsa, siis see on nagu puupõld, seal ei ole looduslik mitmekesisus säilinud. Siin on mitmeid küsimusi, mis tuleks lahendada KEVADe käigus – omandisuhted ja selle kujunemine.

Andrus Pirso – KEVADest eraldi koostatakse metsanduse arengukava (MAK), mis on väga oluline dokument ja millel on väga suur avalik huvi ja tähelepanu. Konkreetsed metsanduse küsimused leiavad lahendamist seal.

Küsimus: Jüri Rass, MKM – Kuidas KSH programmi järgi hakatakse hindama neid arengukavasid/strateegiaid, mis on alles välja töötamisel ja mis võivad KEVADet oluliselt mõjutada (loodame, et positiivselt ja konstruktiivselt). Konkreetselt Ehitatud keskkonna arengukava, mille analüüsi töö on just käivitunud.

Vastus: Andrus Pirso – Kõik arengukavad peavad moodustama terviku, kui Vabariigi Valitsus on need kinnitanud, siis tuleb nendega arvestada. Kui suuremad eesmärgid KEVADes ära markeerime nt kliimapoliitika valdkonnas, siis viiakse need ellu ja saavutatakse läbi teiste valdkondade, nagu energiamajandus, transport, põllumajandus jne. KEVADes kajastame ootusi teistele tulemusvaldkondadele. Täpsem areng pannakse kirja teistes arengukavades ja programmides, nt Energiamajanduse arengukavas. Arvestame teiste arengukavadega niivõrd kui võimalik.

Küsimus: Eva-Ingrid Rõöm (KIK) – Asjaomaste asutustele saadetud vastustest jäi silma vesiniku teema, kus on viidatud, et vesinik ei sobi Eestisse hõreda hajaasustuse tõttu. Julgeksin sellele vastu vaielda, kui tavalisi bensiinitanklaid läheb vaja umbes 25 kilomeetri tagant, siis vesiniku tanklaid läheb vaja 100 kilomeetri tagant. Pigem on see hajaasustus positiivne vesiniku puhul, näiteks elektritaristule üleminekul on paljudel juhtudel näiteks raskesõidukite ja rongide puhul tegelikult vesiniku kasutamine otstarbekam, kui kohe elektriakudele üleminek.

Vastus: Jaak Järvekülg – Saan ettepanekust aru, et võiksimme jätta vesiniku kasutamise võimalused avatuks? Üldmetoodiliselt olen sellega nõus, et välistama midagi liiga kiiresti ei peaks.

Andrus Pirso – Strateegiliste valikute osas koostatakse vesiniku teekaarti ja sellest ka sõltub, milline suund võetakse, millega saame KEVADe koostamisel arvestada.

Küsimus: Toomas Paaver (Eesti Arhitektide Liit) – Ruumiloome on üsna oluline ja selle tähendust mõistetakse erinevalt. Mida te olete mõelnud ruumiloome all antud kontekstis?

Vastus: Jaak Järvekülg – Ruumiloome sõna tuli sisse viimasel hetkel asjaomaste asutuste seisukohtadest. Nii Kultuuriministeerium kui ka Rahandusministeerium tõid välja ruumiloome teema. Esialgu oli meil planeeritud mõjude hindamiseks kaasata „ruumilise planeerimise ekspert“, keegi kes jagab ruumilise planeerimise konteksti. Saime ettepaneku asendada see „ruumiloome eksperdiga“, sest see on laiem mõiste ja katab praegust sisu paremini. Ruumiloome sisaldab ka arhitektuurset osa, elukeskkonna kvaliteedi, visuaali kujundamise osa ja on selles mõttes laiem lähenemine.

Toomas Paaver (Eesti Arhitektide Liit) – Kui me arhitektuuri seostame visuaalse maailmaga, siis see on ekslik arusaam arhitektuurist. Tegelikult arhitektid tegelevad teemadega nagu elurikkus, kliima, ringmajandus, neid teemasid rakendatakse igas detailsemas lahenduses, need teemad vajavad loomingulist lähendamist ja loomingulist terviklikku lahendamist.

Andrus Pirso – Meie tulemusvaldkond on keskkond ja see viiakse ellu keskkonnakaitse ja -kasutuse programmi kaudu, mille fookus on keskkonnakaitse ja kasutamise reguleerimisel. Me ei saa öelda et on looduskeskkond ja tehiskeskkond. Keskkonnakaitse kehtib ka ehitatud aladel.

Küsimus: Toomas Paaver (Eesti Arhitektide Liit) – Kas elukeskkond on osa keskkonnast või on need kõrvuti?

Andrus Pirso – See on filosoofiline küsimus, kas loodus hakkab linnapiirist väljaspool? Teadlased ütlevad, et kohati on linnastunud piirkond elurikkam, kui vaene põllumajandusmaastik. Pigem ei ole tegemist territoriaalse piiriga, vaid on kihid, mis omavahel suhestuvad. Ehitustegevus ja planeerimine peab arvestama keskkonnakaitse ja -kasutuse eesmärgi, peab toetama elurikkust. Järjest rohkem hakkab keskkonnakaitse ja -kasutus mõjutama ruumiloomet ja ruumiloomet peab hakkama arvestama keskkonnakaitse ja -kasutuse eesmärkidega. KEVADega mõjutame ruumiloomet.

Toomas Paaver (Eesti Arhitektide Liit) – KEVADes ja mõjude hindamise programmis võiks olla välja toodud, et valdkondade integreerumine ja koostöö on oluline ja et loominguvaldkonnad nagu arhitektuurivaldkond tegeleb sellega, et paremat keskkonda arvestada ja luua.

Andrus Pirso: seosed KEVADesse tekivad, vähemalt läbi eelduste tekivad seosed ka ruumiloomele.

Jaak Järvekülg: Kommentaar on pigem KEVADele suunatud. Mõjude hindamise programmi on juba lisatud, et kaasatud oleks ruumiloomet ekspert. Mõjude hindamise etapis saab hinnata kas KEVADel on ruumiloomet soodne või ebasoodne mõju, aga kui KEVAD linnakeskkonna kujundamisega ei tegele, saame öelda, et ei ole ebasoodsat ega soodsat mõju, aga me ei saa öelda, et KEVAD peaks selle teemaga tegelema.

Andrus Pirso: ka linnalised piirkonnad peavad panustama elurikkuse säilitamisse. Eeldustena plaanime seda KEVADes kajastada.

Küsimus: Maili Hirlak (Maa-Amet) – Paneme paika ruumiandmete strateegia ja sihid kuidas see võiks riigis olla. Milline on mõju, kui me selle paika paneme? Ka ehitatud keskkonnas tekib ruumiandmeid. Kas seda ruumiandmete strateegiat, mis on KEVADe osa, praegu siis ei hinnata?

Vastus: Jaak Järvekülg – Sõltub, et mil määral see ruumiandmete strateegia KEVADe osaks saab.

Krista Tõnisson – Ruumiandmete tagamine on üks KEVADe tegevussuund ja selle tegevussuuna mõjude hindamine toimub KEVADe raames. Kui tekib eraldi dokument ruumiandmete strateegia näol, siis tõenäoliselt tuleb teise taseme dokument (nt ministri tase) ja seda ei kinnitata KEVADe lisana. KEVADe kinnitab Vabariigi Valitus, mistõttu on KEVADe lisasid hiljem keeruline muuta. Seda peame veel arutama.

Jaak Järvekülg – Mõjude hindamine katab KEVADe dokumendi. Kui teema on KEVADes kirjas, siis seda ka hinnatakse. Kui teema ei ole KEVADes kirjas ja see lahendatakse mõne muu dokumendiga, siis seda muud dokumenti KEVADe mõjude hindamise raames ei hinnata.

Maili Hirlak – See on see suur kokkulepe, mis tuleb teha kõigi ruumiandmete tootjatega ja KEVAD on see, mis peaks meile selleks aluse andma.

Küsimus: Martin Menert (Maa-Amet) - Mille alusel otsustati, milliseid asjaomaste asutuste esitatud seisukohti võetakse arvesse ja milliseid mitte? Spetsiifiliselt on küsimus Kaitseministeeriumi ettepaneku kohta. Kuidas tagatakse kaitsealade sisuline funktsioon, kui KEVADes ei soovita reguleerida uute harjutusväljakute võimalikke vs sobimatuid asukohti ning nende üldpindala?

Vastus: Jaak Järvekülg – Antud küsimuse puhul, kui KEVAD ei reguleeri seda teemat, siis mõjuhindamine ütlebki seda, et KEVAD ei reguleeri seda ja ei ole ühte ega teistpidi mõju. Mõjuhindamine ei hakka KEVADele põhieesmärke ette kirjutama.

Martin Menert (Maa-Amet) – Probleemkoht on pigem selles, et ühe küsimuse puhul oli võetud arvesse Kaitseministeeriumi ettepanek ja ei olnud lisatud sinna kaasavateks osapoolteks näiteks kohalikku kogukonda või huvigruppe. Tegemist oli Kaitseministeeriumi üldsõnalise seisukohaga ja see võeti arvesse ning puudus pikk dialoog ja põhjendus. Lihtsalt oli ühe osapoole ettepanek arvesse võetud ja lisatud seisukoht, et KEVAD ei kavatse seda reguleerida.

Jaak Järvekülg – Kas see on probleem, et seisukohaga arvestati?

Martin Menert (Maa-Amet) – Oleks võinud ka teiste osapoolte arvamused ära kuulata, et tulevikus oleksid asjad läbipaistvamad. On viidatud, et KEVAD ei sekku harjutusväljakute ruumilisse planeerimisse. Küsimus on selles, et kas ta võiks sekkuda ja kas ta võiks seada pindalalised piirid üldmahule ja reguleerida, et neid rajatakse pigem juba kahjustatud piirkondadesse.

Karl Kupits – Kaitsetegevus on eristaatuses. Kuidas kaitsetegevust teha võimalikult keskkonnasõbralikumalt? Ka neile rakenduvad teatud protsessid ja nõuded, mida tuleb enne harjutusväljakute tegemist teha ja arvestada, näiteks keskkonnamõjuhindamised – selle raames vaadatakse erinevaid võimalusi rajatiste püstitamiseks, aga need võimalused peavad olema kooskõlas kaitsevajadustega. Kas KEVADega saab ette dikteerida, kuidas riigikaitsele piire seada? Seda peaks arutama kõrgemal tasandil.

Külli Tammur – See on eriplaneeringu küsimus ja riigikaitse objektid on riigikaitse eriplaneeringuga kaetud ja nende asukohad on üldjuhul ka salastatud. Kas ja kuhu mingi riigikaitse objekt rajatakse, sellele kehtivad eritingimused ja selles osas on sõnaõigus väiksem kui mingi muu objekti rajamisele. See ei tähenda seda, et seda peaks rajama keskkonnamõju hindamiseta. Sellele tuleb teha mõjuhindamine ja sõltuvalt mõjust, tuleb lahendada detailplaneeringuga või täpsemalt omavalitsuse tasandil kohaliku omavalitsuse eriplaneeringuga. Need on oluliselt detailsemad küsimused kui meie KEVADes käsitleme.

Jaak Järvekülg – Kaitsetegevuse eristaatust ilmestab ka see, et ka keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus ütleb, et oluliste riigi julgeoleku tagamiseks vajalike tegevuste jaoks ei peagi alati igal juhul keskkonnamõju hindamist läbi viima. Seal on antud ka selline võimalus. Ka üle-euroopaliselt on see põhimõtte direktiivides sees. Need põhimõtted on kõrgemalt poolt paigas.

Karl Kupits – Jah, need on erandid. Täna tehakse meil neid otsuseid ikkagi läbi mõjuhindamiste ja planeeringute. Teine asi on see, et need asjad, mida tahetakse teha ilma mõjuhindamiste ja planeeringuteta, neid asju me ilmselt kuulma ei peagi.

Küsimus: Toomas Lemming (Uustalu talu, Põliseestlaste esindaja) – Kas oleks võimalik lahti kirjutada definitsioonid, et need oleks üheselt mõistetavad (looduskeskkond, elukeskkond, kultuurikeskkond).

Krista Tõnisson – KEVADe mõistes me defineerime mõisted, et oleks KEVADet ka lihtsam lugeda ja aru saada.

Krista Tõnisson – Me hakkame vastuseid koostama saabunud ettepanekutele. Kõik, kes on meile kirjalikult ettepanekuid või küsimusi esitanud, saavad ka kirjalikud vastused. Koondtabeli kõikidest ettepanekutest ja vastustest paneme oma veebi üles paari nädala pärast.

Osalejad: Krista Tõnisson (KeM); Jaak Järvekülg (Hendrikson & Ko); Harry Kuivkaev (KeM); Sirli (külaline); Jaan Lindmäe (Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit); Andrus Pirso (KeM); Toomas Lemming (Uustalu talu, Põliseestlaste esindaja); Agnes Unnuk (KeM); Deve Andreson (Transpordiamet); Reet Roosalu (Maa-Amet); Kristy Käärid (KeM); Artu Ellmann (Maa-Amet); Olavi Grünvald (Finantsakadeemia OÜ); Karl Kupits (Maves); Marika Lillemets (KeM); Kai Rosin (KAUR); Juhan Ruut (Hendrikson & Ko); Reeli Sildnik (KeM); Krista Keedus; Laura Remmelgas (KeM); Toomas Paaver (Eesti Arhitektide Liit); Hannela Habakuk-Trubok (KeM); Maarja Kõrkjas (Hendrikson & Ko); Helena Gailan (KeM); Irma Pakkonen (Keskkonnaamet); Kristi Olt (Transpordiamet); Mairi Enok (KeM); Tuuli Vreimann (Maves); Arno Sillat (AMTEL); Agnes Aaslaid (KeM); Raili Kärmas (KeM); Margit Martinson (KeM); Olav Ojala (KeM); Kairi Vint (KAUR); Andry Krass (Eesti Omanike Keskliit); Liia Varend (Haridus- ja Teadusministeerium); Reigo Lehtla (Linnade ja Valdade Liit); Asta Tuusti (KeM); Karin Kroon (KeM); Reeli Jakobi (KeM); Jüri Rass (MKM); Kati-Liis Kensap (KeM); Janne Tamm (Geoloogiateenistus); Mari-Liis Nikopensius (Maa-Amet); Marko Udras (Eesti Tööstus-Kaubanduskoda); Siim Umbleja (Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing); Ülle Kuldkepp; Svetlana Pudova (KAUR); Kadi-Kaisa Kaljuveer (Rahandusministeerium); Agne Aruväli (KeM); Kati Kuusk (Omanike Keskliit); Martin Menert (Maa-Amet); Herdis Fridolin (KeM); Ragne Vaarik (Civitta Eesti); Ene Jüriska (Maa-Amet); Kaari Susi; Mari-Liis Ummik (KeM); Vello Keppart; Maili Hirlak (Maa-Amet); Leo Filippov (Eesti Looduskaitse Selts); Erika Sulg (Viru Keemia Grupp); Riina Maruštšak (Põllumajandus-Kaubanduskoda); Eva-Ingrid Rõõm (KIK); Sigrid Soomlais (KeM); Mall Leht (Maa-Amet); Hanna Vahter (KeM); Katri Järvekülg (Hendrikson & Ko); Katrina; Külli Tammur (KeM); Jana Põldnurk (KAUR); Hannela Artus (KeM); Oliver Eglit (KeM); Katri Sutt (Hendrikson & Ko).